

CODEN: LUSADG/(SAPS-1034)/1-108/(1980)

KOGNITIV STIL SOM UTTRYCK FÖR PRIMÄRPROCESS- OCH SEKUNDÄRPROCESS- TÄNKANDE

Peter Lundmark

LUND UNIVERSITY SWEDEN
DEPARTMENT OF PSYCHOLOGY
DISSERTATION SERIES

1980

1. THE UNITED STATES OF AMERICA

Kognitiv Stil som Uttryck för Primärprocess-
och Sekundärprocesstänkande

av

Peter Lundmark

A k a d e m i s k a v h a n d l i n g

som för avläggande av filosofie doktorsexamen
vid samhällsvetenskapliga fakulteten vid uni-
versitetet i Lund kommer att offentligen för-
svaras i Carolinasalen, Kungshuset, Lundagård,
fredagen den 9 maj 1980 kl 13.15

Organization LUND UNIVERSITY Department of Psychology Paradisgatan 5 S-223 50 Lund		Document name DOCTORAL DISSERTATION	
		Date of issue April 1980	
		CODEN: LUSADG/(SAPS-1034)/1-108/(1980)	
Author(s) Peter Lundmark		Sponsoring organization	
Title and subtitle Cognitive style as an expression of primary process and secondary process thinking			
Abstract The dissertation consists of a theoretical introduction and of three separate studies concerning the expression of primary and secondary process thinking through cognitive styles. The aims are twofold. The first is to validate a gestalt completion test, GKT, as an instrument for studying primary and secondary process influences on thinking. The second aim is to test certain theoretical propositions derived from psychoanalytic theory. Accordingly, Study 1 deals with group comparisons and with relations between personality variables seen as adaptive or maladaptive and styles identified by GKT. The results support the validity of GKT and indicate that optimal cognitive styles can be established within different areas and on different levels of the primary-secondary process dimension. In Study 2 cognitive styles are studied in relation to adaptation and autonomy of ego functions through using serial techniques, SAE (spiral after-effect technique) and CWT (colour-word test). A cognitive style here which includes both primary and secondary process thinking is interpreted as an expression of an ability to regress in the service of the ego. This style is found to be more adaptive and autonomous than the use of either primary process or secondary process thinking alone. Study 3 concerns relations between cognitive styles and patterns of defence mechanisms. Through use of a percept-genetic method, the DMT (defence mechanism test), defences are grouped as primitive or elaborated. The cognitive style related to regression in the service of the ego combines a flexible use of primitive with elaborated mechanisms, the cognitive style dominated by primary process thinking shows a one-sided use of primitive mechanisms, and the cognitive style dominated by secondary process thinking displays a one-sided use of elaborated mechanisms.			
Key words Ego psychology, cognitive styles, cognitive controls, cognition and defence mechanisms, primary process, secondary process, regression in the service of the ego, adaptation, autonomy			
Classification system and/or index terms (if any)			
Supplementary bibliographical information			Language Swedish
ISSN and key title			ISBN
Recipient's notes		Number of pages 108	Price
		Security classification	

Distribution by (name and address)
 Department of Psychology, Lund University, Paradisgatan 5, S-223 50 Lund, Sweden

I, the undersigned, being the copyright owner of the abstract of the above-mentioned dissertation, hereby grant to all reference sources permission to publish and disseminate the abstract of the above-mentioned dissertation.

Date April 1980

KOGNITIV STIL SOM UTTRYCK FÖR PRIMÄRPROCESS- OCH SEKUNDÄRPROCESS- TÄNKANDE

Peter Lundmark

DISSERTATION SUMMARY
MAY 1980
DEPARTMENT OF PSYCHOLOGY
LUND UNIVERSITY
PARADISGATAN 5
S-223 50 LUND, SWEDEN

REPORT NO. 1112-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-00

KOGNITIV STIL SOM UTTRYCK FÖR PRIMÄRPROCESS - OCH SEKUNDÄRPROCESS TÄNKANDE

Peter Lundgren

UNIVERSITY SUMMARY
MAY 1958
DEPARTMENT OF PSYCHOLOGY
LUND UNIVERSITY
LUND SWEDEN
S-222 22 LUND SWEDEN

Teoretiska utgångspunkter

Föreliggande arbete syftar till att söka identifiera och analysera några konsistenta kognitiva funktionssätt. Inom ramen för psykologin har en stor mängd teorier presenterats rörande kognitiva beteenden. Skiljaktigheterna mellan dessa teorier har sin grund såväl i olika vetenskapsteoretiska som i olika praktiska och ideologiska utgångspunkter. I enlighet härmed kan teorier om kognitivt beteende klassificeras på många olika sätt. En viktig teoridifferentierande faktor är huruvida och på vilket sätt kognitiva funktioner ses som relaterade till personlighet, motivation etc. Teorier kan förvisso vara vetenskapliga i gängse bemärkelse vare sig de är avsedda att täcka endast en mycket begränsad aspekt av en större helhet eller om de syftar till att vara eller utvecklas till en helhetstäckande teori. Två interrelaterade skäl skall emellertid anges för att en psykologisk teori i allmänhet och, i detta sammanhang, en teori om kognition i synnerhet bör vara så bred och holistisk som möjligt. Med bred avses då att teorin bör täcka merparten av psykologins områden, med holistisk avses att en enskild psykisk funktion måste förstås i sin relation till andra funktioner. Dessa skäl är inte okontroversiella. Att de här anges beror på att de har tjänat som grundläggande utgångspunkter för det fortsatta arbetet.

Det första skälet är snarast vetenskapsteoretiskt. En begreppsapparat som utvecklas inom en mycket begränsad teori kan endast med mycket stora svårigheter sammanställas med andra begränsade teoriers begreppsapparater. För att så eventuellt skall kunna ske krävs ett avancerat översättningsarbete av de olika teoriernas begrepp. Anledningen till dessa svårigheter är oftast att söka i den metodologi på vars grund teorins begrepp vilar. För att här bara tangera

en komplicerad problematik kan en begränsad teori oftast sägas vara knuten till en metodik, som modellerats efter naturvetenskaplig metodik och som därför innebär en kombination av atomistisk vetenskapssyn, operationism och strikt experimentell laboratoriepraktik. De teoretiska begreppen blir som en konsekvens härav för psykologins vidkommande ofta artificiellt situationsbundna. Detta innebär att begränsade teorier tenderar att förbli begränsade om än mer sofistikerade. Endast inom ramen för en bred och holistisk teori är det genom den gemensamt sammanhållna begreppsapparaten potentiellt möjligt att relatera totaliteten av psykiska funktioner till varandra. Metodologiskt innebär detta att individens psykologiska helhet tas som utgångspunkt för studium och teoretiserande.

Detta synsätt utesluter inte att funktioner, som på ett teoretiskt meningsfullt sätt kan avgränsas, studeras per se, eftersom dessa funktioner i nästa steg integreras i helheten.

Det andra skälet är mer pragmatiskt. I den mån en psykologisk teori syftar till tillämpning utanför forskningslaboratoriet, är de praktiska kraven sådana att oftast inte en begränsad teori förslår. I de allra flesta former av tillämpning är de åtgärder som kan tänkas vara relevanta riktade mot individer som helheter. En rimlig tillämpning förutsätter således en teori där bedömning av en åtgärds konsekvenser för personligheten i sin helhet är möjlig.

En annan teoridifferentierande faktor beträffande kognitiva funktioner gäller förståelsen av kognitionens utvecklingspsykologiska determinering. I mer övergripande bemärkelse varierar själva betoningen av just utvecklingsperspektivet. För att ange några konkreta exempel innebär detta i fråga om exempelvis intelligenspsykologin att nature ställts mot nuture. Inom språkpsykologin diskuteras den i termer av

apriorism versus social determinering. En ensidig betoning av någon av dessa grunder, nature-apriorism eller nature-social determinering, leder till en oönskad mekanisk syn på utveckling. Att å andra sidan hävda, att kognitiv utveckling bestäms av både biologiska och sociala faktorer, blir ett trivialt påstående, om det inte samtidigt preciseras eller i varje fall antyds, hur det inom ramen för en och samma teori är möjligt att konceptualisera denna interaktion. Detta innebär att teorin skall förmå urskilja vad som inom de sociologiska och biologiska sfärerna är psykologiskt relevant, att dessa relevanta elements transformationer från en begreppslogisk hemvist inom sociologin respektive biologin till psykologin skall vara möjlig att utreda, samt att den antydda interaktionen därefter inom ramen för den så etablerade teorin skall kunna bestämmas. Denna snarast dialektiska förståelse har bedömts som en nödvändig utgångspunkt i sammanhanget.

Psykoanalysens utgångspunkter - några huvuddrag

För en teori om kognitivt beteende är det som en konsekvens av dessa inledningsvis redovisade ställningstaganden således av stor vikt att å ena sidan relationerna mellan kognition och personlighet/motivation och å andra sidan de utvecklingspsykologiska determinanterna bestäms. En av de få psykologiska teorier där dessa aspekter finns utvecklade enligt ovan är den psykoanalytiska teorin.

Den psykoanalytiska teorin är förvisso inte enhetlig i en absolut bemärkelse. För det första kan hävdas att den inrymmer en rad olika vetenskapsteoretiska ställningstaganden (Lundmark, 1977 a), för det andra att exempelvis den kliniska teorin och metapsykologin eller den allmänpsykologiska teorin inte är förenliga (Klein, 1975), dvs att den inte har en inre konsistens, och för det tredje att den i själva

verket består av en rad olika teorier om olika psykologiska fenomen. När det i fortsättningen ändå talas om den psykoanalytiska teorin som enhetlig avses den "ortodoxa" teori som kodifierats av främst Rapaport (1960). Den enhetlighet som avses blir möjlig genom den metapsykologi som Rapaport sammanställt och gäller alltså på ett teoretiskt abstrakt plan. Även om Rapaport talar om ett antal olika metapsykologiska synpunkter, är det rimligt att hävda, att den psykoanalytiska teorin implicerar att ett problem belyses från samtliga dessa synpunkter och att en helhet därmed konstitueras.

Enligt denna teori syftar organismen i övergripande bemärkelse till anpassning. Strävan mot anpassning sker inom ramen för konflikt eller disekvilibrum mellan det biologiskt och det socialt givna. Vad beträffar det biologiskt givna talas det inom den allmänna teorin om medfödda drifter, som här är relativt oproblematiska, och inom egopsykologin om medfödda egoapparater (Hartmann, 1958) eller egostrukturer (Rapaport, 1951 c, 1958). Dessa apparater eller strukturer ses huvudsakligen som potentialer (Schafer, 1967) eller medel för aktivitet (Rapaport, 1960). Vissa egoapparater är relaterade till redan innan födseln givna funktioner som exempelvis motorik och kan betraktas som snarast prototypiska för utvecklandet av psykologiska funktioner. Beträffande andra egoapparater som tänkande etc kan det hävdas, att de är medfödda i den bemärkelsen att kapaciteten till tänkande finns, men att denna kapacitet på samma sätt som gäller för drifterna får sin psykologiska karaktär till skillnad från den biologiska först genom en interaktion med omgivningen. Som en följd av denna interaktion internaliseras aspekter av omvärlden, som ger upphov till primitiva psykiska representationer. Dessa är i sin tur förutsättningar för att en biologiskt given kapacitet skall bli psykologiskt relevant. Denna tolkning av Hartmann överensstämmer väl med Rapaports.

Psykologiska representationer av såväl biologiska strukturer (t ex drifter och vissa egoapparater) som sociologiska strata (t ex internaliseringar av förbud, regleringar etc) inryms alltså begreppslikt inom den psykoanalytiska teorin. Samtidigt antyds här transformationer eller betydelseförskjutningar. Exempelvis skiljer sig i många viktiga avseenden det psykoanalytiska driftbegreppet från det biologisk-etologiska instinktbegrepper. Likaså innebär internaliseringar att t ex ett objekt i omvärlden som besitter en rad objektiva karakteristika, transformeras till en subjektivt färgad psykisk representation. Härmed impliceras såväl en vetenskapsteoretisk distinktion mellan biologins, sociologins och psykologins vetenskapliga objekt, som en syn på i detta fall utvecklingen av de egofunktioner som står i fokus för intresse. Det är alltså inom psykoanalysen rimligt att tala om en slags dialektik mellan å ena sidan de primitiva internaliseringar som möjliggjorts genom de biologiskt givna egoapparaterna och å andra sidan omvärlden vad exempelvis gäller kognitionens determinering. För att utveckla den dialektiska metaforen några ytterligare steg skulle man kunna säga, att den utsprungliga dialektiska motsättningen mellan det biologiskt och det socialt givna i ett utvecklingsperspektiv alltmer antar karaktären av motsättningar mellan å ena sidan psykologiska internaliseringar och å andra sidan omvärldskrav (för en fylligare diskussion, se Lundmark, 1977 b).

Egopsykologin - några allmänna synpunkter

Den rika floran av teoretiska bidrag till egopsykologin sträcker sig från Freuds egna formuleringar via de utvecklingar och omformuleringar som gjorts av H. Nunberg, A. Freud, H. Hartmann, E. Kris, R. Löwenstein och D. Rapaport till moderna företrädande för såväl mer traditionell ego-psykologi som för psykoanalysen som språk- eller kommunika-

tionsteori. Egopsykologin har förvisso kritiserats för teoretiska inkonsistenser (expv Leites, 1971, Sjöbäck, 1973) men samtidigt kan många av de begrepp som brukar förknippas med egopsykologin (om än inte exklusivt så) räknas till dem inom teorin som av Rapaport (1960) bedömts ha störst överlevnadspotential. När Rapaport i samma sammanhang diskuterar de uppgifter som förestår vad gäller teoriutveckling, pekar han främst på områden inom egopsykologins ram.

Egopsykologin behandlar alltså inom ramen för den psykoanalytiska teorin främst de psykologiska fenomen som är knutna till egot. Vissa egofunktioner ses därvid som relativt autonoma inom egots konfliktfria sfär. Det förhållandet att dessa funktioner är autonoma får inte tolkas så, att det skulle existera en absolut gräns mellan dynamiska och autonoma funktioner. Relationen är snarast sådan, att dels autonoma funktioner i ett utvecklingsperspektiv modelleras under inflytande av eller uppkommer genom change of function (Hartmann, 1964) ur dynamisk konflikt på samma sätt som vissa egosyntona karaktärsdrag, dels så att drifter, driftderivat och andra motiv befinner sig på ena sidan och autonoma egofunktioner på andra sidan av ett kontinuum utifrån exempelvis graden av omedveten-medveten strukturering (primärprocess-sekundärprocess) eller reglering (lustprincip-realtetsprincip). Fortfarande inom egots ram kan autonomi vara relaterad till olika topografiska nivåer alltifrån omedvetna funktioner (t ex försvarsfunktioner) till förmedvetna (automatiserade funktioner) och medvetna funktioner (t ex viljemässigt styrda funktioner). Inte endast ego-funktioner utan även de därtill knutna egostrukturerna kan vara autonoma. Med strukturer avses då främst försvars- och kontrollmekanismer. Om försvar ses som omedvetna strukturer, så är kontrollernas topografiska placering mer oklar. Eftersom egokontroller ses som knutna till automatiseringar (Gardner et al., 1959), skulle detta i enlighet med Hartmann

(1964) kunna tolkas så, att kontroller hörde hemma på förmedveten nivå. En rimlig hypotes är trots detta att kontroller är hierarkiskt ordnade på såväl omedvetna som förmedvetna nivåer.

Både försvar och kontroller ses alltså som strukturer. Som sådana har de en relativt långtgående stabilitet. Fluktuationer kan dock iakttagas under stress etc (Gardner et al., 1960). De utmärks vidare av en relativ autonomi, av en höggradig automatisering, dvs inre och yttre stimulering tjänar snarare funktionen att utlösa ett beteende än att motivera det, av att de skapats under inflytande av och identifikation med omgivningen och i den bemärkelsen är adaptiva, samt av att de inte skapas de novo från gång till annan utan finns tillgängliga i en given form.

Skillnaden mellan försvar och kontroller förefaller flytande men kan mycket allmänt sägas vara, att försvar syftar till att förhindra att de motiv mot vilka de är riktade förverkligas, medan kontroller i första hand uppskjuter, modulerar och kanaliserar motivationer (Rapaport, 1960). Relationen har konceptualiserats på ytterligare sätt. Hartmann (1964) har utvecklat en hypotes om att försvarsmekanismer via change of function kan transformeras till kontrollmekanismer. Rapaport (1960) talar vidare om ett spektrum där försvar befinner sig på en extrempol och kontroller på den andra. Olika mellanformer blir därmed möjliga. Både den transformation som Hartmann beskriver och det spektrum som Rapaport avser leder tankarna till primärprocess-sekundärprocessdimensionen. Försvar och kontroller kan ju nämligen antas i olika hög grad påverka realitetstestningen, varför försvar som enligt ovan är relaterade till omedvetna nivåer också är närmare knutna till primärprocessstrukturering och kontroller analogt till sekundärprocess.

Egopsykologisk teori om kognition

Det kognitiva beteendets relation till personlighet, motivation etc, som inledningsvis ansågs nödvändig att klargöra, kan på basis av det förda resonemanget uttryckas så, att även högre kognitiva funktioner kan ses som i sista hand motiverade av drifter och driftderivat. Under den gradvisa utvecklingen av överordnade egostrukturer kommer den ursprungliga omedvetna, driftanknutna och primärprocessfärgade kognitionen att modifieras i riktning mot en medveten, verklighetsorienterad och sekundärprocessfärgad form. Olika kognitiva funktioner kan alltså på grund av deras relation till olika utvecklingsstadier ses som skiktade på olika topografiska nivåer. De kan stå under inflytande av omedvetna försvar, av förmedvetna automatiserade kontroller eller under medveten viljemässig kontroll. Det bör även påpekas, att försvars- och kontrollstrukturerna som sådana kan betraktas som kognitiva strukturer och de funktioner de utför som kognitiva funktioner. Vad speciellt gäller egots kontrollorganisation i förhållande till kognitivt beteende har begreppet kognitiv kontroll präglats (Gardner et al., 1959, 1960, Klein, 1970). Bestämda konstellationer av kognitiva kontroller har som överordnade egostrukturer kallats kognitiva stilar (Klein, 1970). Det kanske mest framträdande sättet att inom psykoanalytisk teori närma sig områden som tänkande och kognition i allmänhet är utifrån en primärprocess-sekundärprocessdimension. Egots kontrollorganisation visavi primärprocess-sekundärprocess-tänkande borde sålunda kunna tjäna som utgångspunkt för en teoretiskt meningsfull förståelse av kognitiva stilar. Dessa kognitiva stilars stabilitet som uttryck för egostyrka eller egosvaghet, dess rigiditet respektive flexibilitet etc, borde därvid också vara av teoretiskt stort intresse. Dessa problemområden är utgångspunkten för det fortsatta arbetet.

Primärprocess ses ur genetisk synvinkel som en tidigare funktionsform än sekundärprocess. Under utvecklingens lopp antas sekundärprocess komma att inta en i förhållande till primärprocess överordnad roll. Från dynamisk synvinkel relateras primärprocess till hierarkiskt sett primitiva drifter, medan sekundärprocess relateras till snarast derivat av dessa drifter. Ekonomiskt karakteriseras primärprocess av att den förbrukar stora mängder fri energi, medan sekundärprocess använder små mängder bunden och/eller neutraliserad energi. Strukturellt ses primärprocess som knuten till basala nivåer av den psykiska hierarkin och sekundärprocess till mer avancerade nivåer. Den adaptiva synpunkter innebär att primärprocess-sekundärprocess beskriver ett kontinuum från en total ignorans av den yttre världen till en verklighetsanknuten bedömning och kontroll av tankar och beteenden i enlighet med förhållandena i yttervärlden (Gill, 1967). Det bör betonas att många skäl talar för just ett kontinuum snarare än en dikotomi mellan dessa poler (Gill, 1963).

De mekanismer som brukar benämnas primärprocessmekanismer är främst förtätning (condensation), förskjutning (displacement) och symbolisering. Förtätning yttrar sig vid vitsar och skämt bl a genom bildandet av sammansatta ord eller genom modifikationer av ord, genom multipelt användande av samma material och genom dubbla meningar (Freud, 1905), vid drömarbete genom att främst latent element som har något gemensamt kombineras till en enhet (Freud, 1916-17). Denna enhet kan formas antingen så, att en enhet representerar flera olika element, att en struktur bildas som föränsar aspekter av olika enheter, eller att en helt ny enhet som snarast är en mellanform mellan olika enheter bildas (Freud, 1900). Förskjutning manifesterar sig på främst två sätt, dels så att ett latent element inte ersätts med någon av sina beståndsdelar utan med något mer avlägset liggande, alltså med en anspelning, dels så, att den psykiska accenten överflyttas från ett viktigt element till ett annat, oviktigt så att drömmen får ett annat centrum

och därmed en främmande prägel (Freud, 1916-17). Symbolisering, som är en form av indirekt representation (Freud, 1901), kan ses som en form av förskjutning (Gill, 1967). Alla dessa former av primärprocess innebär i någon mening en förvanskning, ett utelämnande eller en fantasifull nykonstruktion av den objektiva verkligheten.

Sekundärprocess å andra sidan är realitetstestande och effektiv i den bemärkelsen att en realistisk tillfredsställelse eftersträvas för att befrämja adaptation. För dessa ändamål är sekundärprocessen underställd logiska kategorier och präglad av en inre konsistens som inte tolererar motsättningar. Allmänt sett bör påpekas att det psykoanalytiska teoriserandet fokuserats i högre grad på primärprocessen, dess mekanismer och funktionsformer än på sekundärprocessen.

Sammanfattningsvis kan primärprocess sägas vara relaterad till en inre subjektiv och driftinfluerad värld, medan sekundärprocess innebär en objektiv, realistisk syn på omvärlden.

Begreppet regression i jagets tjänst infördes av Kris (1964) och innebär en partiell, temporär och kontrollerad funktionell nivå-sänkning för att befrämja adaptation. Härmed ökas tillgången till förmedvetet och omedvetet psykiskt material utan att detta innebär en total sexualisering eller aggressivisering. Detta kan också uttryckas så, att sekundärprocessfunktioner regredierar till primärprocessnivå under egots kontroll. I denna bemärkelse knyter begreppet an till diskussionen ovan och är central för förståelsen av relationerna mellan primärprocess och sekundärprocess. Begreppet regression är emellertid i sammanhanget problematiskt i det härmed snarast en patologisk konnotation antyds. Om Kris är oklar på denna punkt, så ser senare uttolkare av begreppet regression i jagets

tjänst detta som relaterat till en klart adaptiv process (Schafer, 1967) och knutet till en intakt realitetstestning och ett bevarande av egots syntetiserande funktion (Szekely, 1962). Även den temporala aspekt som impliceras av det processtänkande som begreppet tycks förutsätta är oklar. Om man exempelvis med Kris ser begreppet som gällande den kreativa processen, så kan denna process antingen avse en i tiden relativt utdragen eller en ögonblicklig akt. Ju längre tidsrymd som regressionen antas överspanna, desto mer problematiska blir de icke önskvärda bibetydelserna av begreppet i den meningen att t o m en partiell regression under en längre tid svårligen kan ses som adaptiv. En kortvarig regression är betydligt rimligare att se som adaptiv. Som ett exempel kan nämnas en plötslig aha-upplevelse. På denna punkt är Kris oklar i det han hävdar att svängningar mellan inspirationsfas (primärprocess) och elaborationsfas (sekundärprocess) visserligen kan vara mycket snabba, men att de också kan vara långt utdragna i tiden. Av såväl teoretiska som praktiska skäl har emellertid begreppet använts i fortsättningen trots dessa oklarheter.

En kognitiv stil som färgats av primärprocessinflytande borde alltså innebära att den inre världen dominerar tänkandet både vad gäller dess form och inriktning. På motsvarande sätt borde en sekundärprocesspåverkad kognitiv stil innebära att den yttre världen dominerar tänkandets form och inriktning. En kognitiv stil som är öppen för regression i jagets tjänst borde innebära att såväl den inre som yttre världen, beroende på situationen och dess krav på adaptivitet, kan tänkas påverka tänkandet.

Allmänna metodologiska problem

Rapaport inleder det integrerande avslutningskapitlet i sin stora bok om tänkandets organisation och patologi (1951 a) med att konstatera, att få psykoanalytiska formuleringar kring tänkande har blivit föremål för vetenskaplig prövning i annan mening än vad som härrör från terapisisituationen. Det är ett omdöme som står sig än idag. Det finns notabla undantag. Rapaport själv initierade tillsammans med Gill och Schafer ett sådant arbete (Rapaport et al., 1945-46) som sedan fortsattes av en grupp forskare, Klein, Gardner, Holzman, Holt m fl (Klein, 1970, Gardner et al., 1959, 1960) som brukar förknippas med Menninger-kliniken i Topeka, Kansas. Med denna grupp forskares arbeten finns det vidare såväl teoretiska som personliga anknytningar till den psykoanalytiskt inriktade percept-genetiska forskning som initierats av Kragh och Smith (1970) och som vidareutvecklats med den forskning som bedrivits vid psykologiska institutionen i Lund (exempelvis Andersson et al., 1972, Sjöbäck, 1973, Westerlundh, 1975, Windahl, 1978).

Trots dessa undantag är det relativt få psykoanalytiska teser inom teorin om tänkande, som på ett relevant sätt prövats med experimentella och testpsykologiska metoder. Anledningarna härtill är många. Några skall nämnas.

Ett förhållande är att de som har skolning i experimentella och testpsykologiska metoder, dvs psykologer, ofta saknar djupare kunskaper i psykoanalytisk teori, medan de som har en gedigen kunskap i psykoanalytisk teori, dvs psykoanalytiker, oftast saknar skolning i experimentella och testpsykologiska metoder. Resultaten av dessa oheliga allianser kan visserligen bli forskning men då många gånger dålig forskning.

Ett annat skäl är av snarast vetenskapsteoretisk art. På samma sätt som många olika vetenskapsteoretiska paradigmer står emot varandra inom dagens psykologi (Lundmark, 1975) finns motsvarande motsättningar inom psykoanalysen (Lundmark, 1977 a). För de moderna riktningar inom psykoanalysen som bekänner sig till fenomenologiska, existentiella och hermeneutiska vetenskapsideal är experimentell och testpsykologisk metodik oftast sedd med misstänksamhet. Detsamma gäller för den ortodox kliniska psykoanalysen. I båda dessa fall är den terapeutiska situationen den enda basen för datainsamling. Ändå finns det åtminstone två fall då den traditionella kliniska metoden inte förslår och andra metoder måste och kan tillgripas. Det ena fallet gäller forskningen inom barnutveckling och då speciellt när de problem som studeras är relaterade till spädbarnsålder (Spitz, 1965, Brody & Axelrad, 1970, Mahler 1975 m fl), då gängse samtalsmetoder är satta ur spel och rekonstruktioner vid senare psykoanalyser knappast är möjliga. Här har andra observationsmetoder tillgripits (Lundmark, 1977 b). Det andra fallet gäller just autonoma kognitiva funktioner.

Rapaport (1960) diskuterar ett antal faktorer som försvårar användandet av laboratoriemetoder (varmed här förstås experimentella och testpsykologiska metoder) och pekar då bl a på att individer av etiska skäl inte kan manipuleras, att hierarkiskt överordnade funktioner tenderar att registreras i stället för de fenomen man avsett studera, att vissa fenomen inte uppträder i laboratoriesituationen och att stora problem uppstår vid kvantifiering. Vad han då främst avser torde vara svårigheter som gäller metoder att utforska kliniska fenomen, personlighetsdynamik etc. Svårigheterna är påtagligt mindre när det är fråga om autonoma kognitiva funktioner, där experimentella manipulationer inte alls behöver vara oetiska, där funktionerna ofta äger rum på ett överordnat plan och där autonomin relativt väl tål själva laboratoriesituationen. Kvar står

kvantifieringsproblemet. Detta problem vidblår emeller-tid inte endast den psykoanalytiska egopsykologin utan merparten psykologisk teoribildning kring kognition. Vad gäller den psykoanalytiska teorin kan således de svårigheter som berörts för experimentella och testpsykologiska metoder tämligen lätt överbryggas vad gäller studiet av just autonoma kognitiva funktioner.

Rapaport framhåller vidare som den viktigaste uppgiften för en vidareutveckling av den psykoanalytiska teorin att finna metoder att erhålla data som ligger utanför den kliniska sfären. För så vitt rimliga psykoanalytiska och egopsykologiska funktioner kan definieras och göras till föremål för undersökning, är de experimentella och testpsykologiska metoderna därför bedömda som helt legitima. Bland de områden Rapaport nämner som särskilt angelägna att utforska pekas bl a på teorin om autonoma egofunktioner och egots kontrollstrukturer. Föreliggande arbeten berör just dessa områden. Således är den primära avsikten att söka identifiera och validera olika kognitiva stilar, som hypotetiskt kan anses relaterbara till en dominans av primärprocesstänkande respektive sekundärprocesstänkande liksom till en förmåga att analogt med begreppet regression i jagets tjänst växla mellan sagda stilar.

Huvudsaklig metod

De huvudinstrument som därvid kommit till användning är ett gestaltkompletteringstest, GKT, som bygger på Streets Gestalt Completion Test (Street, 1931). Den variant av testet som här använts har sin grund i tre källor: Thurstone (1944), Verville & Cameron (1946) och Crook et al. (1958). Testet består av femton ostrukturerade bilder med utgångspunkt från vilka försökspersonerna uppmanas att ge så många olika tolkningar som möjligt inom en tidsram av tio

minuter. Genom att bilderna är ostrukturerade och relativt många till antalet kan försökspersonerna välja de bilder där tolkningar är möjliga utifrån de egna kognitiva preferenserna. Olika tolknings- eller svarsstilar är således möjliga. I testadministrativt avseende finns flera alternativ. I föreliggande fall har grupptest genomgående använts. Utifrån en snarast innehållslig aspekt kan svaren tolkas som antingen stimulusdistanta eller stimulusnära. Utifrån en mer formell analys kan antalet svar beräknas, tendensen att ge fler tolkningar än en per bild kan skattas. Följande variabler kan på basis av ovan beräknas med utgångspunkt från gängse tekniska kodmanual.

- (1) Regressiva svar: svar av typ kinesiska skrivtecken, djurspår, modern konst m fl svar, som enligt manualen utgör en grupp svar som snarare än att vara uttryck för fantasi tillgrips som nödlösningar eller schabloner.
- (2)-(5) 0-svar, 1-svar, 2-svar och 3-svar: anger graden av stimulusdistans (främst 0-svar) respektive stimulusnärhet (främst 3-svar) i svaret. Ett svar har tilldelats 3 poäng om följande kriterier uppfyllts:
 - a. bilden ses som en helhet, en gestalt. b. alla svarta delar av bilden ingår i tolkningen. c. det är god överensstämmelse mellan tolkningen och förefintliga mallar.
 Ju mindre dessa kriterier uppfylls, desto lägre poäng tilldelas. Tolkningen skall dock ändå vara kommunicerbar, dvs förstås av andra personer.
- (6) Summa poäng: Summan av poängen för svar enligt variabler (2)-(5).
Denna variabel har i tidigare undersökningar (exempelvis Jern & Maini, 1971, Maini, 1973) benämnts stimulusbundna svar.

- (7) Fluency: det totala antalet avgivna svar. I princip skulle denna variabel kunna vara liktydig med en av variablerna (1)-(5). I praktiken är det emellertid mycket ovanligt att en försöksperson använder endast en typ av svar. Variabeln har i andra undersökningar rapporterats korrelera högt med andra fluency-mått (Jern & Maini, 1971), vilka i sin tur tagits som mått på kreativitet. Beroende på i vilket sammanhang variabeln används kan (1) Regressiva svar antingen inkluderas i eller exkluderas från Fluency.
- (8) Divergens: det totala antalet avgivna svar, dvs variabeln (7), Fluency, minus det antal bilder som legat till grund för tolkningarna. Variabeln betraktas här som ett mått på försökspersonernas benägenhet att spontant ge mer än en tolkning per bild. Divergens har liksom fluency i andra sammanhang tagits som mått på kreativitet.
- (9) 0-svar + Regressiva svar (0+R-svar): Medtages särskilt på grund av svårigheterna att dra gränserna mellan stimulusdistanta och regressiva svar.
- (10) 1+2-svar: framställs som mellanalternativ till tendenserna att se de mest extrema svarsstilarna, dvs 0-svar och 3-svar.
- (11) Dominans av 0-svar eller 3-svar A: kvoten $0-3/\text{summa svar}$. Ett högt värde avses uttrycka en dominans av 0-svar i förhållande till 3-svar av det totala antalet svar, ett minusvärde skulle på samma sätt uttrycka en dominans av 3-svar.
- (12) Dominans av 0-svar eller 3-svar B: kvoten $0-3/0+3$. Detta är en variation av (11) och baseras på endast de extrema svaren.
- (13) Dominans av 1+2-svar: kvoten $1+2/\text{summa svar}$. Anger graden av dominans av 1- och 2-svar i förhållande till samtliga svar.

Den teoretiska tolkning av dessa variabler som här tagit sin utgångspunkt i den psykoanalytiska egopsykologin skiljer sig från den gängse tolkningen av GKT (Nordbeck, 1965). Den dimension som berörs ovan gällande graden av stimulusdistanst-stimulusnärhet, variablerna (1)-(5), har här konceptualiserats i termer av inflytande av primärprocesstänkande-sekundärprocesstänkande. En heuristisk utgångspunkt är då att i enlighet med Holt (1978) koppla primärprocess med produktion och sekundärprocess med reproduktion. En tolkning av en GKT-bild som innebär ett reproducerande av det faktiska bildinnehållet kan således sägas vara uttryck för sekundärprocess. På samma sätt innebär det svar som har sin grundval i mekanismer som fragmentering, symbolisering etc en subjektivt producerad tolkning av bilden och kan som sådan sägas vara uttryck för primärprocess.

En förmåga att ge många och olika tolkningar av GKT-bilderna innebär dels en flexibilitet i betydelsen att kunna ställa om från en bildtolkning till en annan, dels också en allmän förmåga att producera ett stort antal tolkningar, något som i andra sammanhang setts som uttryck för en kreativ förmåga. Den psykoanalytiska förståelsen av kreativitet har främst skett i termer av Kris' begrepp regression i jagets tjänst. Med de reservationer som tidigare pekats på förstås härmed en förmåga att växla mellan sekundärprocesstänkande och primärprocesstänkande under egots kontroll. GKT-variabeln Fluency innebär i de fall höga värden erhålles en förmåga att använda sig av flera olika svarsstilar på GKT, som i sin tur enligt ovan uttrycker olika grader av inverkan av primärprocess- respektive sekundärprocesstänkande. Höga värden på Fluency har således tolkats som en förmåga till regression i jagets tjänst. Ett konsistent användande av någon av dessa svarsstilar har tolkats som uttryck för en kognitiv stil.

Såväl primärprocess-sekundärprocess som regression i jagets tjänst är som begrepp betraktade processrelaterade. Vad som kan registreras med en testmetod av GKT-typ är självfallet inte processer utan slutprodukter av processer. Detta problem har beträffande primärprocess- och sekundärprocesskaraktistika på Rorschach-testet diskuterats av Holt & Havel (1960). Argumentet är att processen är att betrakta som en inskjuten variabel, som vi endast kan sluta oss till från dess produkt. Det är enligt Holt & Havel både teoretiskt och praktiskt av stort värde att studera i hur hög grad kommunicerade tankeprodukter av egots försvars- och kontrollstrukturer tillåts behålla prägeln av sina omedvetna och förmedvetna ursprung. Liknande resonemang förs av Schafer (1967) angående regression i jagets tjänst. Klein (1970) uttrycker på delvis annan grund samma synpunkter. Det måste således anses teoretiskt legitimt att från tänkandets produkter sluta sig till bakomliggande processkaraktistika. Speciellt bör detta gälla i samband med projektiva testtekniker, som genom ostrukturerade stimuli inbjuder till subjektiva tolkningar.

Tidigare undersökningar baserade på GKT

GKT har använts som forskningsinstrument inom en rad olika områden. De undersökningar som främst utförts vad gäller forskarkreativitet har sammanfattats av Nordbeck & Maini (1970) och Nordbeck (1971) och vad gäller rekrytering och selektion av forskare av Lundmark (1978 b). Den teoretiska konception av GKT utifrån egopsykologiskt synsätt som ovan presenterats har emellertid endast konsekvent tillämpats i några smärre studier gällande könskillnader och könsidentifikation (Lundmark, 1978 c och d), som här kort skall sammanfattas.

Beträffande könsjämförelser befanns som förväntat kvinnor uppvisa ett signifikant större antal tolkningar som klassificerats som primärprocessrelaterade än män. Samtidigt hade kvinnorna också ett signifikant högre värde på Fluency. På de mer sekundärprocessrelaterade variablerna kunde inga skillnader mellan grupperna konstateras. Den kombination av primärprocessrelaterade stil som komplementär till sekundärprocesstänkande och hög Fluency som kvinnorna uppvisade tolkades som uttryck för kreativitet.

Eftersom en rad forskningsresultat inom kreativitetsforskningen tyder på att hög kreativitet är relaterad till en maskulinitets-femininitetsambivalens (i positiv bemärkelse) så till vida, att kreativa män är mer feminina och kreativa kvinnor mer maskulina än sina mindre kreativa kamrater av samma kön, togs detta till utgångspunkt för att med hjälp av en semantisk differentialteknik undersöka föräldraridentifikationens relation till prefererade GKT-stilar. Resultaten visade att en typ av identifikation med båda föräldrarna var relaterad till en förmåga att växla mellan olika svarsstilar på GKT, dvs Fluency och Divergens. Denna förmåga svarar som tidigare påpekats mot det psykoanalytiska kreativitetsbegreppet regression i jagets tjänst. Vidare kunde påvisas att en dominans av primärprocesstänkande i stället för att vara knuten till en modersidentifikation snarare var knuten till en skattad olikhet med fadern och att på motsvarande sätt förmågan till sekundärprocesstänkande var knuten till en skattad olikhet med modern. Dessa resultat tolkades teoretiskt så, att dessa kognitiva stilar inte har sin grund i ett passivt anammande av enskilda föräldraridentifikationer utan är resultat av en aktiv process mot självständighet.

Sammantaget kan dessa resultat sägas ge de tolkningar av GKT-variablerna som här presenterats större validitet.

Syfte med de aktuella undersökningarna

En av avsikterna med de undersökningar som nedan skall sammanfattas är att söka validera GKT som testinstrument och de tolkningar som på psykoanalytisk egopsykologisk grund gjorts av de variabler som studerats och som setts som uttryckande olika kognitiva stilar (studie 1-3). Vid en obestämmd tidpunkt i ett dylikt valideringsarbete övergår huvudintresset till att testa och eventuellt vidareutveckla den teori som använts.

Ett andra syfte är i enlighet härmed att söka kartlägga hur olika kognitiva stilar förhåller sig till vad som avses med begreppet adaptation. Adaptation ses härvid dels i ett snarast ontogenetiskt perspektiv vad gäller personlighetsutvecklingens manifestation i karakterologiska drag (studie 1), dels i ett mikroperspektiv som avser adaptation till en testsituation där seriala tekniker använts. Denna adaptation har i vissa sammanhang setts som relaterad till en adaptation i makroperspektivet (studie 2).

Ett tredje syfte med undersökningarna är relaterat till det andra syftet ovan och centreras kring begreppet autonomi. Med autonomi förstås då dels att kognitiva stilar kan tänkas vara autonoma i växlande grad till antingen den inre eller den yttre världen eller till båda poler (studie 2), dels att autonomi i förhållande till den kognitiva stilens adaptivitet kan vara mer eller mindre stabil. Detta kan tänkas uttrycka olika grader av egostyrka-egosvaghet (studie 2-3).

Slutligen har avsikten varit att med perceptgenetisk teknik undersöka eventuella relationer mellan försvarsmekanismer och kontrollmekanismer (studie 3).

Som en eventuell följd av dessa tre studier sammantagna kan förhoppningsvis också en del av den som problematiskt beskrivna relationen mellan primärprocesstänkande, sekundärprocesstänkande och regression i jagets tjänst belysas.

Sammanfattning av studie 1

Studie 1 (Lundmark, 1978 a) innebär ett första försök att validera GKT utifrån den förståelse av testet som impliceras av det centrala temat primärprocess-sekundärprocesstänkande. I detta avseende testades två grupper försökspersoner, som kunde förväntas på olika sätt uttrycka dessa former av tänkande. Således antogs att en grupp matematiker skulle uppvisa en höggradig dominans av sekundärprocesstänkande, medan en grupp litteraturvetare förutom att använda sig av sekundärprocesstänkande även skulle ge uttryck för en primärprocessrelaterad form av tänkande. Dessa hypoteser kunde i stort verifieras. Bland de kognitiva variablerna befanns en variabel, Fluency, vara signifikant positivt relaterad till samtliga grundläggande GKT-variabler, (2)-(5), vilket sågs som uttryck för en förmåga att växla mellan olika svarsstilar eller, i teoretiska termer, en förmåga till regression i jagets tjänst, som just innebär en växling mellan sekundärprocesstänkande och primärprocess-tänkande.

Förutom detta gjordes en klusteranalys av kognitiva variabler gentemot ett antal personlighetsvariabler, som anses avtäckta några centrala och psykodynamiskt relaterade behov. På grundval av klusteranalysen kunde de kognitiva variablerna indelas i fyra grupper utifrån en dimension som gäller stimulusdistans-stimulusnärhet eller, i en teoretisk tolkning, primärprocess-sekundärprocessinflytande. Personlighetsvariablerna indelas i två generella grupper,

nämligen adaptiva-maladaptiva variabler. Denna indelning hade stöd i såväl själva undersökningen som i tidigare undersökningar. Relationerna mellan å ena sidan de kognitiva grupperna och å andra sidan personlighetsgrupperna befanns vara olika för grupperna litteraturvetare och matematiker.

För litteraturvetarna gick de adaptiva personlighetsvariablerna samman med en högre grad av primärprocessrelaterade kognitiva variabler, medan samma personlighetsvariabler för matematikerna var relaterade till de mest sekundärprocessanknutna kognitiva variablerna. De maladaptiva personlighetsvariablerna gick för litteraturvetarna samman med den för matematikerna föredragna kognitiva stilen och tvärtom. Detta tolkades så, att kognitiva adaptiva egofunktioner kan befrämjas inom olika sfärer av eller nivåer inom primärprocess-sekundärprocessdimensionen. Notabelt var också att den kognitiva stil som uttrycker den högsta graden av primärprocessinflytande i motsättning till tidigare undersökningar var relaterad till maladaptiva personlighetsvariabler. En tentativ tolkning framfördes att denna kognitiva svarsstil, om den förekom som enda svarsstil, kunde ses som mindre adaptiv, medan den kunde ses som mer adaptiv, när den förekom i kombination med även sekundärprocessindikerande svarsstilar. Samma förhållande skulle eventuellt kunna gälla för den mest sekundärprocessrelaterade svarsstilen.

Sammanfattning av Studie 2

Studie 2 (Lundmark, 1979) kan sägas ha främst två syften. Det första innebär att ytterligare försöka validera främst de svarsstilar på GKT som tolkats som mest typiskt relaterade till primärprocesstänkande respektive sekundärprocesstänkande. För detta ändamål konstruerades två extrema GKT-grupper på så sätt, att de försökspersoner som låg över gruppens median på den mest stimulusdistanta GKT-variabeln, (2), och samtidigt under medianen på den mest stimulusnära variabeln, (5), bildade en grupp som kallades SD, medan de försökspersoner som låg över medianen på den mest stimulusnära variabeln och samtidigt under medianen på den mest stimulusdistanta bildade gruppen SN. Gruppen SD antogs därmed domineras av primärprocesstänkande i högre grad än gruppen SN, som antogs domineras av sekundärprocesstänkande. För att validera dessa antaganden valdes två seriala tekniker, SAE och CWT. Hypotesen vad gällde samband mellan GKT och SAE formulerades så, att gruppen SD skulle uppvisa ett SAE-mönster som innebär intraceptiv förankring av eftereffekten. Eftersom de kognitiva funktioner som GKT antas mäta är relativt autonoma, borde relationerna i första hand återfinnas vid den initiala kontakten med SAE. På motsvarande sätt borde samband finnas mellan SN och en initial extraceptiv dominans på SAE. Beträffande CWT borde på basis av tidigare redovisade CWT-resultat samband finnas mellan SN och CWT-typerna C och CD, som anses vara uttryck för tvångsmässiga och rigida anpassningsmönster, och mellan SD och CWT-typerna D och S, som mer anses uttrycka subjektivitet och flexibilitet. Hypoteserna kunde verifieras.

Det andra syftet med studie 2 tar sin utgångspunkt i den problematik som antyds ovan vid sammanfattningen av studie 1, dvs däri att en och samma kognitiva stil på GKT för en

grupp sågs som relaterad till personlighetsdrag som bedömdes som adaptiva och för en annan grupp till mal-adaptiva drag. Begreppet egostyrka kan definieras som egots eller en egofunktions autonomi och flexibilitet, dess grad av adaptivitet eller dvs dess förmåga att fungera välbalanserat. Begreppet egosvaghet är dess motsats. Avsikten var att med hjälp av GKT-variabeln Fluency söka differentiera mellan de fall då en viss svarsstil på GKT är uttryck för egostyrka respektive egosvaghet. För att studera detta problem befanns det lämpligt att utgå från samma seriala tekniker som ovan, dvs SAE och CWT. Med dessa tekniker kan både perceptuell och kognitiv adaptation analyseras. Vad gäller SAE kan graden av autonomi eller egostyrka studeras via den stabiliserade upplevelsen av spiraleftereffekten, vad gäller CWT kan egostyrkan skattas via den flexibilitet i anpassningen till testsituationen som läggs i dagen. Hypoteserna gick i den riktningen att ett högt värde på GKT Fluency skulle gå samman med den SAE-variabel, FL_m , som anses uttrycka egostyrka och likaså motsvarande CWT-variabel, S-typen och eventuellt också C-typen, för såväl hela undersökningsgruppen som för GKT-grupperna SD och SN. Hypoteserna kunde med ett tveksamt undantag för gruppen SN i huvudsak verifieras.

Sammanfattning av Studie 3

Studie 3 (Lundmark, 1980) tar fasta på att undersöka dynamiken bakom de kognitiva stilar som berörts ovan. Den teoretiska utgångspunkten är en psykoanalytisk syn på kognitiv utveckling. De kognitiva kontrollmekanismer som brukas av egot antas ha uppnått sin autonomi sekundärt. Härmed tas ställning för främst den teori som ser kognitiva kontrollmekanismer som utvecklingsmässigt uppkomna ur eller i nära samband med konflikt. Eftersom dessa konfliktrelaterade processer till stor del kan anses

sammanfalla med differentieringen mellan primärprocess och sekundärprocess, borde samband kunna finnas mellan kognitiva beteenden som präglas av primärprocess- respektive sekundärprocesstänkande å ena sidan och användandet av utvecklingsmässigt åtskilda typer av försvarsmekanismer å andra sidan.

För att erhålla indikatorer på försvarsmekanismer användes DMT. Denna perceptgenetiska teknik ansågs sällsynt väl lämpad i sammanhanget, eftersom tekniken erbjuder möjlighet att registrera mekanismer på andra psykiska nivåer än vad som vanligtvis är tillgängliga med testmetoder där endast slutprodukten av bakomliggande förstadiet kan studeras. En grovindelning företogs av försvarsmekanismer i primitiva och sena, elaborerade mekanismer. Inom gruppen primitiva mekanismer gjordes en vidare åtskillnad mellan ett mindre adaptivt ensidigt användande av enstaka mekanismer och ett adaptivt flexibelt användande av flera mekanismer.

Den sammanfattande hypotesen uppställdes att en kognitiv stil, som präglas av inflytande från primärprocess (gruppen SD), i högre grad borde uppvisa en korresponderande förekomst av primitiva försvarsmekanismer än en kognitiv stil, som domineras av sekundärprocesstänkande (gruppen SN). Samtidigt borde primärprocesstänkande som uttryck för egostyrka vara förknippat med ett flexibelt användande av primitiva mekanismer i motsats till primärprocesstänkande på grund av egosvaghet, som borde uppvisa ett ensidigt användande av primitiva mekanismer. Beträffande egostyrka och egosvaghet inom den sekundärprocessdominerade gruppen var förväntningarna mer oklara.

De formulerade hypoteserna kunde verifieras. Resultaten kunde på grund av den design som använts korsvalideras inom undersökningen, vilket ger slutsatserna desto större tyngd.

Diskussion av resultaten

Det primära syftet med undersökningarna var att validera konceptionen av GKT i termer av kognitiva stilar uttryckande dominans av primärprocesstänkande respektive sekundärprocesstänkande. Sammanfattningsvis kan sägas att detta syfte i rimliga avseenden har uppnåtts. Vad gäller den egopsykologiska teori som presenterats rörande kognitiva stilar i förhållande till adaptation och autonomi har så gott som samtliga hypoteser kunnat verifieras, vilket utgör ett stöd för det egopsykologiska synsättet. Vad beträffar relationen mellan försvar och kognitiva stilar har utvecklingspsykologiskt relaterade samband kunnat påvisas.

Det är främst inom två områden som frågeställningar aktualiserats utifrån trender i undersökningsresultaten, vilka inte på ett tillfredsställande sätt besvarats, men där ändå vissa tentativa resonemang kan föras. Det första gäller relationen mellan primärprocess och sekundärprocess, dvs mellan olika funktionsformer eller funktionsnivåer. Det andra gäller relationen mellan försvarsmekanismer och kontrollmekanismer, dvs mellan olika strukturer. Till detta kan läggas att relationen mellan dessa områden här måste förtydligas. I båda fallen har ett dimensions-tänkande i stället för dikotomiseringar tidigare berörts. På basis av dels de undersökningsresultat som redovisats, dels rent teoretiska hänsyn skulle följande tentativa resonemang kunna föras. Resonemanget anknyter nära till å ena sidan den perceptgenetiska teorin som den utvecklats av Kragh & Smith (1970, 1974), Smith & Kragh (1975) och Smith (1980), å andra sidan till Rapaport (1951 a och b). Liknande tankegångar har utvecklats av Sandler & Joffe (1967).

En tentativ lösning av de antydda problemen kan innebära att det perspektivet anläggs att båda de berörda områdena har dimensionstanken gemensam. Det innebär att förskjutningar utefter dimensionerna kan ses i termer av progression och regression. Progression kan då anspela på en ontogenetisk utvecklingsprocess, dvs på ett makroperspektiv, där egot utvecklas genom att olika strukturer (försvar, kontroller etc) hierarkiskt överordnas varandra i syfte att i detta fall kognitiv adaptation befrämjas. Samma makroperspektiv gäller olika funktioner (primärprocess-sekundärprocess etc) som utvecklas från primitiva till elaborerade former. Progression gäller emellertid också ett mikroperspektiv som avser en tankes eller ett percepts utveckling i perceptgenetisk bemärkelse. Detta mikroperspektiv antas då avspegla i huvudsak samma förlopp som makroperspektivet. Även regression kan allmänt sett inbegripa båda dessa makro- och mikrobetydelser. Makroperspektivet kan då sägas främst gälla antingen en patologisk total regression eller en regression under påverkan av extrema förhållanden som vid hypnos eller i terapisisituationen, en sk klinisk regression, medan det är inom ramen för ett mikroperspektiv som begreppet regression i jagets tjänst kan diskuteras.

Men även utifrån denna distinktion kan det beträffande kognitiva funktioner och speciellt vad gäller kreativitet synas mindre lämpligt att tala om en regelrätt regression om än i jagets tjänst (Arieti, 1976, Rothenberg, 1979). Följande resonemang kan teoretiskt lösa detta dilemma. Eftersom strukturer finns närvarande i nuet överordnade varandra alltifrån de mest primitiva till de mest elaborerade former och eftersom också olika funktionsformer kan ses som hierarkiskt närvarande i nuet, kan makroperspektivet sägas vara inkorporerat i mikroperspektivet, om man i enlighet med det perceptgenetiska synsättet antar, att

den enskilda tanken tar sin utgångspunkt i en primitivt primärprocessrelaterad form. I hur hög grad tanken progressierar mot mer elaborerade, sekundärprocessrelaterade former bestäms då av om tanken i sin initiala form tillåts av egostrukturerna, om den transformeras under inflytande av försvar och kontroller, eller om den visas vara otillåten och i sin helhet bortträngs. Resonemanget skulle kunna liknas vid det som avses med principen om multipel funktion. Konsekvenserna blir att försvars- och/eller kontrollorganisationen under vissa förhållanden kan tolerera en slutprodukt av en tankeprocess som är helt färgad av primärprocessform och under andra förhållanden kan tolerera en sekundärprocessform. Alla mellanformer är självfallet härigenom också tänkbara (liksom såväl inter- som intra-individuella skillnader härvidlag).

Med denna modell blir den regression som impliceras av begreppet regression i jagets tjänst tämligen oproblematisk, frågan blir endast vilken utgångspunkt man väljer. Om man som utgångspunkt väljer det normala sekundärprocessfungerandet, blir det fråga om en slags regression till en mer primitiv nivå, om man i stället väljer tankeprocessens initialpunkt, blir det fråga om en kortare eller längre form av progression mot en slutlig tankeprodukt, som enligt ovan kan vara mycket individuellt präglad. Enligt modellen får därtill begreppet kognitiv stil sin teoretiska förankring i egots försvars- och kontrollorganisation.

Modellen har ytterligare tänkbara förlängningar. Det förhållandet att en tanke på detta sätt färgas av antingen primärprocess eller sekundärprocess eller antar någon mellanform därav under inverkan av försvar och kontroller, kan vidareutvecklas genom att en distinktion göres mellan begreppen automatisering och autonomi. Automatisering kan

avse antingen somatiska egofunktioner som motorik eller omedvetna/förmedvetna kanaliseringar, som snarast kan ses som karakterologiska, dvs som är relativt oföränderliga reaktionsmönster. Den sistnämnda typen av automatiseringar kan anses vara verksamma faktorer bakom ett ensidigt användande av kognitiva stilar, som inom en normalpopulation uttrycker antingen en dominans av primärprocesstänkande eller sekundärprocesstänkande. I båda dessa fall implicerar automatiseringarna på grund av en direkt försvars- eller kontrollldeterminering en viss rigiditet. Även om det är rimligt att hävda att automatiseringar är autonoma i den bemärkelsen, att de i nuet är oberoende av en direkt inre eller yttre påverkan av drifter eller omvärldskrav, så är de utvecklingsmässigt präglade av endera av dessa påverkningsgrunder. Automatisering är från denna synvinkel en övergångsform mellan ett helt icke-autonomt "drift-/omvärldsslaveri" å ena sidan och å andra sidan ett autonomt fungerande. De exempel på ensidig primär- eller sekundärprocessdominans-tänkandet som beskrivits innebär att processen avstannar på den automatiserade nivån eller snarare att inget tillkommer utöver automatiseringen.

En regelrätt autonomi skulle både i det utvecklingsmässiga makroperspektivet och i nusituationens mikroperspektiv innebära en flexibilitet eller kognitiv rörlighet. Denna flexibilitet möjliggörs genom att de egostrukturer som berörs är sådana, att olika kanaler finns tillgängliga för tankestrukturering. För att nå fram till en realistiskt och adaptiv tankeprodukt kan antingen "rätt" kanal väljas direkt eller kan tankeprocessen via "kanalbyten" under inverkan av realitetsprincipen nå samma slutprodukt. Huruvida denna adaptiva tankeprodukt uppvisar drag av primär- eller sekundärprocess bestäms inte som vid automatiseringar enligt ovan i första hand av försvar och

kontroller utan av det autonoma egot. Med det autonoma egofungerandet avses då, att egot, på olika topografiska nivåer, genom alltmer realistiska anticipationer och i en sekventiell mening, autonomt strukturerar tänkandet mot en ökande grad av adaptivitet och medvetenhet. I percept-genetiskt perspektiv kan tankesekvensen beskrivas enligt följande: driftinfluens → automatisering → autonomi.

Pilarna markerar att primitiva tankekaraktistika efterhand skalas bort. Båda de antydda vägarna till en adaptiv tankeprodukt, dvs den initialt "rätta" kanalen och "kanalbytet", innebär en progression enligt ovan.

En allmänintellektuellt adaptiv tankeprodukt som resultat av en progression skulle kunna skiljas från en kreativ genom att i det senare fallet en slags dialektik mellan progression och regression skulle kunna förutsättas. För att ett problem skall vara av den arten att det kräver en kreativ akt för att lösas, förstås alltså att inte enbart en tankeprogression skall vara tillräcklig, dvs lösningen skall inte vara omedelbart given. Visserligen kan en person, som exempelvis är helt naiv inom ett forskningsområde, producera en riktig lösning på ett problem, men för att inse det riktiga i lösningen krävs fackkunskaper och en tidigare bearbetning av problemet. Vad som avses med progression-regressionsdialektiken är just denna bearbetning. Den regression som avses som nödvändig i sammanhanget är analog med vad som beskrivits ovan. Den innebär alltså endast att tankeprocessen i mikroperspektivet efter det att en beprövad kanal visat sig oframkomlig startar på nytt från någon punkt på primärprocess-sekundärprocessdimensionen. I denna tolkning blir det oscillerande mellan inspirationsfas och elaborationsfas som Kris beskriver förenlig med perceptgenetisk teori. Graden av en individs kreativa förmåga kan då eventuellt studeras och förstås utifrån totaliteten av de makro- och mikroprocesser som leder fram till de kreativa produkterna. För att dessa tentativa resonemang på ett meningsfullt sätt skall kunna vidareutvecklas krävs emellertid en mer solid empirisk grund för teoretiserandet.

Referenser

- Andersson, A., Nilsson, A., Ruuth, E. & Smith, G. (1972).
Visual Aftereffects and the Individual as an Adaptive System. Lund: CWK Gleerup.
- Arieti, S. (1976). Creativity. The Magic Synthesis. New York: Basic Books
- Brody, S. & Axelrad, S. (1970). Anxiety and Ego Formation in Infancy. New York: International Universities Press
- Crook et al. (1958). Age and Form Perception. USAF School of Aviation Medicine, Report No. 57-127
- Freud, S. (1900). The Interpretation of Dreams. I The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud. London: Hogarth Press
- Freud, S. (1901). On Dreams. I The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud. London: Hogarth Press
- Freud, S. (1905). Jokes and Their Relation to the Unconscious. I The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud. London: Hogarth Press
- Freud, S. (1916-17). Introductory Lectures on Psychoanalysis. I The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud. London: Hogarth Press
- Gardner, R., Holzman, P.S., Klein, G.S., Linton, H. & Spence, D.P. (1959). Cognitive Control. A Study of Individual Consistencies in Cognitive Behavior. Psychol. Issues, I, No. 4
- Gardner, R.W., Jackson, D.N. & Messick, S.J. (1960). Personality Organization in Cognitive Controls and Intellectual Abilities. Psychol. Issues, II, No. 4
- Gill, M.M. (1963). Topography and Systems in Psychoanalytic Theory. Psychol. Issues, III, No. 2
- Gill, M.M. (1967). The Primary Process. I Holt, R.R. (Ed.), Motives and Thought. Psychoanalytic Essays in Honor of David Rapaport. Psychol. Issues, V, No. 2-3

- Hartmann, H. (1958). Ego Psychology and the Problem of Adaptation. New York: International Universities Press.
- Hartmann, H. (1964). Essays on Ego Psychology. Selected Problems in Psychoanalytic Theory. New York: International Universities Press.
- Holt, R.R. (1978). Methods in Clinical Psychology. New York: Plenum Press.
- Holt, R.R. & Havel, J. (1960). A method for Assessing Primary and Secondary Process in the Rorschach. I M.A. Rickers-Ovsiankina (Ed.), Rorschach Psychology. New York: Wiley.
- Jern, S. & Maini, S.M. (1971). An Interpretation of Utility, Gestalt Completion and Personality Variables on the Continuum of Objectivity-Subjectivity. Psychol. Res. Bull. Lund Univ., XI, No. 12.
- Klein, G.S. (1970). Perception, Motives, and Personality. New York: Alfred A. Knopf.
- Klein, G.S. (1975). Psychoanalytic Theory. New York: International Universities Press.
- Kragh, U. & Smith, G.J.W. (1970). Percept-Genetic Analysis. Lund: CWK Gleerup.
- Kragh, U. & Smith, G.J.W. (1974). Forming New Patterns of Experience. Psychol. Res. Bull., Lund Univ., XIV, No. 6
- Kris, E. (1964). Psychoanalytic Explorations in Art. New York: Schocken Books.
- Leites, N. (1971). The New Ego. New York: Science House.
- Lundmark, P. (1975). Anteckningar om en Progressiv Psykologi. Parapraxis. No. 2. 15-20.
- Lundmark, P. (1977 a). Den Mångtydiga Psykoanalysen. I Dahmer, H., Psykoanalysen som Samhällsvetenskap. Lund: Bo Cavefors Bokförlag.
- Lundmark, P. (1977 b). Problem kring Studier av Spädbarnets Psykologi. Parapraxis, No. 6, 19-24.

- Lundmark, P. (1978 a). Ett Testpsykologiskt Försök att Studera Primärprocess-/Sekundärprocesstänkande och dess Relation till Personlighet. Lund: Psykol. Inst.
- Lundmark, P. (1978 b). Rekrytering och Selektion av Forskare. Studier i Forskarens och Forskningens Psykologi. Lund: Inst. för Tillämpad Psykologi.
- Lundmark, P. (1978 c). Könsdifferenser avseende Svarsstilar på ett Gestaltkompletteringstest. Lund: Psykol. Inst.
- Lundmark, P. (1978 d). Könsidentifikatoriska Aspekter på Svarsstilar vid ett Gestaltkompletteringstest. Lund: Psykol. Inst.
- Lundmark, P. (1979). Primärprocess-/Sekundärprocesstänkande som uttryck för Egostyrka respektive Egosvaghet. Lund: Psykol. Inst.
- Lundmark, P. (1980). En Analys av Tänkande och Försvarsstrukturer. Lund: Psykol. Inst.
- Mahler, M.S. (1975). The Psychological Birth of the Human Infant. New York: Basic Books.
- Maini, S.M. (1973). Personality and Cognitive Differences between an Original and a Non-Original Group. Psychol. Res. Bull., Lund Univ., XIII, No. 1.
- Nordbeck, B. (1965). Kognitiva Åldersdifferenser. Lund: Psykol. Inst.
- Nordbeck, B. (1971). Studier av "Forskaren och Forskningsprocessen" och "Selektion av Forskare". Sammanfattning av Projektet "Forskaren och Forskningens Psykologi". Lund: Psykol. Inst.
- Nordbeck, B. & Maini, S.M. (1970). Psychology of the Researcher and Research: Project Progress Report - Part I-II. Psychol. Res. Bull., Lund Univ., X, No. 11-12.
- Rapaport, D. (1945-46). Diagnostic Psychological Testing. With the collaboration of M. Gill and R. Schafer. Chicago: The Year Book Publishers.

- Rapaport, D. (1951 a). Organization and Pathology of Thought. New York: Columbia University Press.
- Rapaport, D. (1951 b). The Conceptual Model of Psychoanalysis. I Gill, M.M. (Ed.), The Collected Papers of David Rapaport. New York: Basic Books.
- Rapaport, D. (1951 c). The Autonomy of the Ego. I Gill, M.M. (Ed.), The Collected Papers of David Rapaport. New York: Basic Books.
- Rapaport, D. (1958). The Theory of Ego Autonomy. I Gill, M.M. (Ed.), The Collected Papers of David Rapaport. New York: Basic Books.
- Rapaport, D. (1960). The Structure of Psychoanalytic Theory. Psychol. Issues, II, No. 2.
- Rothenberg, A. (1979). The Emerging Goddess. Chicago: University of Chicago Press.
- Sandler, J. & Joffe, W.C. (1967). The Tendency to Persistence in Psychological Function and Development. Bull. Menninger Clinic, 31, 257-271.
- Schafer, R. (1967). Projective Testing and Psychoanalysis. New York: International Universities Press.
- Sjöbäck, H. (1973). The Psychoanalytic Theory of Defensive Processes. Lund: CWK Gleerup.
- Smith, G.J.W. (1980). Experimentella Undersökningar av Kreativitet. Nordisk Psykologi, under tryckning.
- Smith, G.J.W. & Kragh, U. (1975). Creativity in Mature and Old Age. Psychol. Res. Bull., Lund Univ., XV, No. 7.
- Spitz, R.A. (1965). The First Year of Life. New York: International Universities Press.
- Street, R.F. (1931). A Gestalt Completion Test. A Study of a Cross Section of Intellect. New York: Bureau of Publications, Teachers College, Columbia Univ.
- Székel, L. (1962). Symposium: The Psycho-Analytic Study of Thinking. Int. J. Psycho-Anal., 43, 297-305.
- Thurstone, L.L. (1944). A Factorial Study of Perception. Chicago: The University of Chicago Press.

- Verville, E. & Cameron, N. (1946). Age and Sex Differences in the Perception of Incomplete Pictures of Adults. J. Genet. Psychol., 68, 149-157.
- Westerlundh, B. (1976). Aggression, Anxiety and Defence. Lund: CWK Gleerup.
- Windahl, G. (1978). Experimental Research in Psychoanalysis. Subliminal Influences upon Dreams. Lund: Department of Psychology and Department of Psychiatric Research, University of Lund, Sweden.

Ett testpsykologiskt försök att studera
primärprocess-/sekundärprocessstänkande
och dess relation till personlighet.

Inom den kognitiva psykologin har man sökt urskilja olika typer av perceptuellt-kognitiva attityder. Ett stort antal sådana attityder har rapporterats (se expv Tyler, 1965). Forskningen inom detta område har emellertid utgått från vitt skilda teoretiska och praktiska perspektiv. Den teoretiska synvinkel som här är av störst intresse emanerar från psykoanalytisk egopsykologi (expv Klein, 1970, Gardner et al., 1959, 1960). Utifrån denna teoretiska referensram menar man, att perception och kognition till sin natur är adaptiva processer och att forskning kring dessa funktioner kan bidra till en förståelse av egots kontrollsystem, dvs på vilket sätt egot tillåter respektive värjer sig mot intryck från omgivningen. Sådana adaptiva kontrollprinciper hänför sig till strukturella organisationsprinciper, som är relativt oföränderliga och utvecklingsmässigt stabila och som utmärker en individs sätt att förhålla sig till händelser och objekt i omvärlden. Konsistenser i dessa förhållningssätt har betecknats kognitiva stilar.

En i sammanhanget mycket väsentlig aspekt av den psykoanalytiska teorin om kognition gäller de kognitiva processernas relation till drifterna. Olika kognitiva processer kan sägas befinna sig på olika nivåer i den hierarki som sträcker sig från de mest driftspåverkade till de mest autonoma uttrycken för kognition. Denna dimension har konceptualiserats i termer av en primärprocess-sekundärprocessdimension. Sekundärprocessstänkande kan sammanfattningsvis sägas stå för ett autonomt,

realitetstestande, logiskt och objektivet tänkande medan primärprocesstänkande står för ett snarare drifts-influerat, mindre realitetsbundet och mindre logiskt, mer subjektivt tänkande (Hilgard, 1962). Relationerna mellan primär- och sekundärprocess har bl.a. berörts av Kris (1964) med begreppet regression i jagets tjänst. Härmed förstås en temporär, kontrollerad och adaptiv funktionell nivå-sänkning från ett av sekundärprocess reglerat tänkande till en av primärprocess reglerad form. Det bör påpekas, att tendensen att använda primärprocesstänkande inte enbart som i fallet med regression i jagets tjänst får ses som ett uttryck för egostyrka utan även under andra förhållanden kan vara ett resultat av egosvaghet. Så är ofta fallet i kliniska sammanhang (Holt & Havel, 1960). Även en tendens till dominans av sekundärprocesstänkande kan betraktas som antingen ett uttryck för hög grad av adaptiv strukturell differentiering och autonomi eller också som ett resultat av exempelvis ett tvångsmässigt "stimulusslaveri" (Rapaport, 1967).

Det är uppenbart, att det testpsykologiskt är mycket svårt att på ett deskriptivt plan klassificera ett visst tänkande som ett direkt uttryck för de mekanismer som styr primärprocessen respektive sekundärprocessen. Emellertid har det varit legio att utifrån speciellt projektiva testmetoder operationalisera svar som primär- eller sekundärprocessrelaterade. Detta har också varit fallet i föreliggande undersökning. Ett relativt konsistent användande av olika kognitiva stilar har således bedömts som i olika grad relaterade till antingen primärprocess- eller sekundärprocesstänkande.

De testmetoder som härvid valts för att studera dessa kognitiva stilar, GKT och DGF, har använts tidigare vid en rad studier i Lund gällande kreativitet och i snävare bemärkelse forskningens och forskarens psykologi (Nordbeck

& Maini, 1970, Nordbeck, 1971). I viss utsträckning har man här också åtminstone indirekt anknytning till en likartad teoretisk modell (Jern & Maini, 1971, Maini, 1973).

Syftet med den aktuella undersökningen är att utifrån dessa kognitiva test studera olika svarsstilar, som skulle kunna konceptualiseras på en dimension motsvarande primär-process-sekundärprocess. Vidare avses att närmare analysera GKT och därvid söka urskilja ett större antal svarsstilar än vad som annars varit vanligt samt undersöka relationerna mellan dessa stilar. Dessutom är avsikten att med hjälp av bl a korrelationsanalys och klusteranalys relatera olika svarsstilar i bägge testen till vissa personlighetsmått. I detta syfte används ett personlighetsformulär, CMPS, som knyter an till den psykoanalytiskt orienterade referensramen. I samband härmed avses främst att undersöka relationerna mellan vad som kan betraktas som adaptiva eller väl fungerande respektive maladaptiva eller mindre väl fungerande personlighetsstrukturer och olika kognitiva svarsstilar av vilka, som framgår ovan, både de primär-processrelaterade och de sekundärprocessrelaterade stilarna kan betraktas som under vissa omständigheter adaptiva och under andra omständigheter maladaptiva.

Dessa kognitiva svarsstilar studeras här hos två grupper försökspersoner, som borde kunna förväntas skilja sig åt beträffande stilar, nämligen studenter på universitetsnivå vid å ena sidan litteraturvetenskapliga institutioner och vid å andra sidan matematiska institutioner. Antagandet är att den som väljer att studera litteraturvetenskap för att vara framgångsrik, förutom att besitta en allmän akademisk objektiv intellektuell förmåga, även måste kunna förhålla sig till sitt studieobjekt på ett snarast subjektivt plan, att man exempelvis vid litteraturanalyser använder en empatisk förmåga, fantasi etc., vilket inte minst betonas inom den hermeneutiska littera-

turforskningen (Engdahl et al., 1977). Matematiker där-
emot antas förhålla sig på ett mer objektivt plan och
arbeta med mera långt drivna logiska analyser (Rapaport,
1967). Syftet här är att söka validera de mått på kognitiv
stil som använts.

Metoder

1. GKT (Se tidigare presentation, här har samtliga
variabler använts).
2. Dolda Geometriska Figurer (DGF). DGF är ett test av
Gottschalldt-typ. Försökspersonerna skall i ett komplext
geometriskt mönster finna 10 olika och i en förlaga pre-
senterade geometriska figurer. Även detta test administ-
reras som ett grupptest med en tidsbegränsning av 10 mi-
nuter. DGF anses av Nordbeck (1960) vara ett mått på ana-
lytisk flexibilitet, dvs förmågan att analysera och om-
strukturera komplexa mönster. Den helt konventionella ut-
värdering av testet möjliggör en jämförelse med likartade
test som Hidden Pictures och Embedded Figures, vilka i
andra sammanhang befunnits vara relaterade till bl a
flexibility-of-closure (Thurstone, 1949) och fältberoende
(Witkin et al., 1962). Dessa förmågor ses som klart
sekundärprocessrelaterade. Anledningen härtill är att
varje lösning av dessa uppgifter förutsätter en analys
och objektiv prövning av huruvida svaret är rätt, varvid
samtidigt endast en riktig lösning är möjlig. Inget ut-
rymme ges för subjektiva eller fantasigrundade lösnings-
förslag.

Följande DGF-variabler har beräknats:

- (1) Antal rätt Svar: Antal svar som visar total överensstämmelse mellan figuren i förlagan och dess markerade plats i mönstret. För samtliga figurer i förlagan finns endast en motsvarande figur dold i det komplexa mönstret som är helt överensstämmande. Däremot kan det finnas ett antal snarlika figurer. Inte ens några millimeters avvikelser tolereras emellertid för att svaret skall klassificeras som rätt.
- (2) Antal Fel Svar: innefattar bl a de svar där överensstämmelsen enligt ovan är snarlik men inte total. Variabeln betraktas som ett mått på slarv eller på en överilad svarsstil.
- (3) Summa Svar: Summan av (1) och (2).

3. Personlighetsformuläret CMPS. CMPS (Cesarec & Marke, 1968) är ett personlighetsinventorium som utgår från vissa av de psykogena behoven i Murrays (1938) personlighetsteori och den praktiska tillämpning denna teori fått i Edwards Personal Preference Schedule (Edwards, 1959). Den utformning som testet fått medför att de nedan beskrivna behovsvariablerna väl låter sig förstås i psykoanalytiska termer. Härigenom erbjuds en mer omedelbar möjlighet att utifrån samma teoretiska grund se till både personlighets- och kognitiv utveckling, vilket gör den i undersökningen ingående klusteranalysen mer motiverad.

De variabler som ingår i CMPS av vilka (1)-(11) är behovsvariabler, (12) ett mått på tendensen att ge en socialt önskvärd bild av sig själv och (13)-(17) är faktorindex som baserats på variablerna (1)-(11) är följande.

(1) Achievement	prestationsbehov, konkurrensinriktning
(2) Affiliation	sällskaps- och vänskapsbehov, kontakt-sökande
(3) Aggression	impulsiv aggressivitet, irritabilitet
(4) Defence of status	behov att försvara sin status, jagsvaghet
(5) Guilt feelings	skuldkänslor, överjagskonflikter
(6) Dominance	behov att dominera och leda andra
(7) Exhibition	behov att exponera sig, stå i centrum
(8) Autonomy	behov av självständighet, oberoende, autonomi
(9) Nurturance	behov att hjälpa, vårda, ta hand om andra
(10) Order	behov av ordning, renlighet, planering
(11) Succorance	behov att bli hjälpt, vårdad, tröstad
(12) Acquiescence	tendens att ge en socialt önskvärd bild av sig själv
- (13) Index Neurotiskt självhävande, varmed förstås ett starkt inslag av neuroticism med jagsvaghet och skuldkänslor.
- (14) Index Dominans: tendens att vara en ledartyp, självsäker, jagstark och utan inslag av skuldkänslor.
- (15) Index Aggressiv non-konformitet: strävan efter oberoende såväl av regler och föreskrifter som av andra människor, en med viss aggressivitet hävdad brist på konformitet.
- (16) Index Passivt beroende: tendens att vara undergivet hjälp-sökande, osjälvständiga och jagsvagt beroende i förhållande till andra människor.
- (17) Index Sociabilitet: en form av sociabilitet som antingen kan tolkas som uttryck för en genuin, mogen och ansvars-kännande sociabilitet eller som skuldbelastad antiaggressiv till sin natur.

Utifrån främst de i CMPS ingående index, variablerna (13)-(17), dvs utifrån deras faktoriellt innehållsliga kännetecken, utifrån korrelationsanalyser av sambanden mellan dessa index samt utifrån företagna empiriska undersökningar (Cesarec & Marke, 1968) betraktas främst höga värden på Index Dominans

och med viss tvekan även Index Aggressiv non-konformitet som tecken på adaptiva, välfungerande personlighetsdrag. Däremot betraktas höga värden på främst Index Neurotiskt självhävdande men även Index Passivt beroende som tecken på maladaptiva, mindre välfungerande personlighetsdrag.

Försökspersoner

För att erhålla två grupper som kunde förväntas skilja sig åt i kognitivt avseende på de dimensioner som instrumenten var avsedda att avtäcka, valdes universitetsstuderande inom ämnena litteraturvetenskap och matematik. Strävan var vidare att inom varje grupp få en så jämn könsfördelning som möjligt för att därmed kunna kontrollera den varians som är könsbunden. Slutligen inkluderades endast studenter på motsvarande C-nivå för att försökspersonerna i görligaste mån skulle kunna sägas vara representativa för sina ämnen i den meningen att de studerande som visat sig vara klart olämpliga för respektive ämnesstudier kan förväntas ha fallit från. Att försökspersonerna skulle vara representativa för forskningen inom ämnena är därmed inte sagt. En rad faktorer talar snarare däremot (Lundmark, 1978). Undersökningen genomfördes vid de litteraturvetenskapliga och matematiska institutionerna vid Lunds och Göteborgs universitet. Därigenom erbjöds möjlighet att jämföra resultaten från resp universitetsort, dvs undersöka dess generaliserbarhet.

Fördelningen av försökspersoner visas i tabell 1.

Tabell 1. Fördelning av försökspersoner

		Litteraturvetare	Matematiker	Totalt
Lund	Kvinnor	11	8	19
	Män	10	11	21
Göteborg	Kvinnor	11	5	16
	Män	8	14	22
Totalt		40	38	78

Resultat

Tabell 2. Jämförelse mellan grupperna litteraturvetare och matematiker avseende kognitiva variabler. (nLitt=40, nMat=38)

Variabel	Litt		Mat.		t	sign.
	m	s	m	s		
GKT R-svar	0.88	1.59	0.53	0.92	1.18	n.s.
" 0-svar	3.38	3.08	2.90	2.39	0.77	n.s.
" 1-svar	3.20	2.28	2.74	1.62	1.03	n.s.
" 2-svar	<u>3.08</u>	2.49	1.82	1.18	2.83	.005
" 3-svar	3.50	2.14	2.76	2.17	1.51	n.s.
" Sa poäng	<u>19.85</u>	9.74	14.71	6.75	2.70	.005
" Fluency	<u>14.03</u>	5.52	10.74	4.45	2.89	.005
" Divergens	<u>2.83</u>	3.27	1.45	1.87	2.27	.025
" 0+R-svar	4.25	4.09	3.42	3.04	1.01	n.s.
" 1+2-svar	<u>6.20</u>	3.74	4.55	2.27	2.33	.025
" Dom 0- el.						
3-svar A	-3.00	30.32	-4.32	30.00	0.20	n.s.
" " B	-9.75	58.07	-4.11	63.34	0.41	n.s.
" Prop 1+2-svar	0.44	0.18	0.43	0.17	0.14	n.s.
DGF Ant rätt svar	2.63	1.85	<u>4.76</u>	2.87	3.93	.0005
" " fel "	1.25	1.43	1.21	1.09	0.14	n.s.
" Sa svar	3.90	2.12	<u>5.97</u>	2.72	3.77	.0005

Som framgår av Tabell 2 är litteraturvetarna i enlighet med förväntningarna överlägsna matematikerna på flera GKT-variabler, medan matematikerna är överlägsna litteraturvetarna på DGF. Stödet för matematikernas överlägsenhet på DGF är otvetydigt. Däremot tarvar litteraturvetarnas överlägsenhet på GKT några kommentarer. I absoluta tal har litteraturvetarna fler svar än matematikerna inom alla svarskategorierna (härvid bortses från de variabler som uttrycker proportioner). Dessa skillnader är signifikanta gällande (7) Fluency, (8) Divergens, (6) Summa Poäng och (4) 2-svar.

Resultaten av gruppjämförelserna avseende variablerna Fluency och Divergens går helt i förväntad riktning och behöver här inte kommenteras ytterligare. Vad gäller Summa Poäng är det däremot principiellt möjligt att ett högt värde uppnås med ett relativt litet antal svar för såvitt de avgivna svaren tillhör kategorin 3-svar. På så sätt har variabeln setts som uttryck för en hög grad av stimulusbundenhet (se variabelpresentationen). Då det emellertid här visar sig att litteraturvetarna samtidigt som de är överlägsna matematikerna på variabeln Summa Poäng också är överlägsna på 2-svar och Fluency, men inte på 3-svar, antyds en viss problematik som skall utvecklas mer nedan.

I enlighet med förväntningarna att litteraturvetarna i högre grad än matematikerna skulle ge uttryck för primärprocesstänkande skulle det även kunna förväntas att litteraturvetarna inom GKT skulle uppvisa en dominans av stimulusdistanta svar och matematikerna en dominans av stimulusnära svar. Den procentuella fördelningen av det totala antalet avgivna GKT-svar på R-, 0-, 1-, 2- och 3-kategorierna för respektive grupp visas i Tabell 3.

Tabell 3. Fördelning av GKT-svar över de huvudsakliga svarskategorierna i procentuella tal för litteraturvetare och matematiker samt för hela undersökningsgruppen.

	R-svar	0-svar	1-svar	2-svar	3-svar	Summa
Litt	6.2	24.1	22.8	21.9	25.0	100
Mat	4.9	27.0	25.5	16.9	25.7	100
Totalt	5.7	25.3	23.9	19.8	25.3	100

Det framgår av Tabell 3 inga genomgående skillnader i preferens av svarsstil mellan grupperna litteraturvetare och matematiker. Vad som däremot framgår av Tabell 1 är att svaren för alla grupper är jämnt fördelade över svarsalternativen med det önskvärda undantaget för R-svar.

För att studera hur de konventionella GKT-variablerna relateras till varandra, till de GKT-variabler som introduceras med denna undersökning och till DGF-variablerna, korrelerades alla dessa variabler med varandra. Det bör kanske betonas, att av GKT-variablerna så är endast variablerna (1)-(5) att betrakta som oberoende av varandra. Övriga variabler än konstituerade på basis av dessa grundläggande variabler. Således är vissa korrelationer mellan å ena sidan variabelgruppen (1)-(5) och å andra sidan variabelgruppen (6)-(13) mer eller mindre självklara. Detta gör inte variablerna (6)-(13) ointressanta. I detta sammanhang är det främst av intresse att analysera dessa senare variablers relevans i förhållande till övriga GKT-variabler. Resultaten av korrelationsanalysen visas i Tabell 4.

Beträffande GKT-variablerna kan i huvudsak följande utläsas ur tabellen. Ett påtagligt samband kan konstateras mellan Fluency och Divergens (.80). Fluency, men även i viss utsträckning Divergens, uppvisar därtill i varje fall moderata samband med R-, 0-, 1- och 2-svar (mellan .45 och .63). Detta, jämte det förhållandet att Fluency och Divergens inte visar några samband med de tre kvoter som uttrycker dominans av en enda svarsstil, borde kunna tolkas så att förmågan att ge många och olika GKT-tolkningar förutsätter en kapacitet att på ett flexibelt sätt växla mellan olika svarsstilar. Däremot är sambanden mellan å ena sidan Fluency och Divergens och å andra sidan 3-svar betydligt svagare.

Tabell 4. GKT- och DGF-variablernas medelvärden, standardavvikelser och interkorrelationer för hela gruppen (n=78)

	m	s	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1. R-svar	0.71	1.31	-	.52	.08	.02	-.24	-.15	.46	.46	.76	.04	.35	.32	-.26	-.20	.17	-.12
2. 0-svar	3.14	2.76	-	-	.25	-.07	-.22	-.14	.63	.47	.95	.11	.76	.75	-.39	-.21	.24	-.10
3. 1-svar	2.97	1.99	-	-	-	.26	-.11	.27	.59	.50	.22	.79	.24	.22	.46	-.10	-.06	-.13
4. 2-svar	2.46	2.05	-	-	-	-	.23	.70	.55	.46	-.04	.79	-.02	-.14	.44	-.25	-.04	-.26
5. 3-svar	3.14	2.17	-	-	-	-	-	.82	.29	.16	-.25	.09	-.65	-.61	-.29	.14	-.07	.09
6. Sa poäng	17.35	8.75	-	-	-	-	-	-	.60	.45	-.16	.61	-.44	-.47	.10	-.04	-.08	-.08
7. Fluency	12.42	5.26	-	-	-	-	-	-	-	.80	.65	.71	.30	.25	-.04	-.24	.10	-.20
8. Divergens	2.15	2.75	-	-	-	-	-	-	-	-	.52	.59	.20	.17	.06	-.25	.05	-.23
9. 0+R	3.85	3.62	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.10	.70	.69	-.39	-.24	.25	-.12
10. 1+2	5.40	3.20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.13	.05	.58	-.21	-.06	-.24
11. Dom 0- el 3 A	-3.65	29.98	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.92	-.02	-.23	.17	-.14
12. " " B	-7.00	60.36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.13	-.21	.19	-.11
13. " 1+2-svar	43.65	17.33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.06	-.14	-.12
14. DGF rätt svar	3.67	2.62	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.22	.88
15. " fel svar	1.23	1.27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.25
16. " Sa svar	4.91	2.63	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Kritiska värden för korrelationskoefficient vid n=78: P=.05 vid r=.22, P=.02 vid r=.27

P=.01 vid r=.29 (tvåsidig testning)

3-svar är starkt korrelerat med Summa Poäng (.82), som emellertid även korrelerar relativt högt med 2-svar (.70). Av detta torde framgå att 3-svar, som i förhållande till Summa Poäng uppvisar betydligt lägre korrelationer med 2-svar och även med 1-svar, är ett renare mått på stimulusbundenhet eller stimulusnärhet än Summa Poäng (Jmf variabelpresentationen).

Beträffande svarsalternativen R-, 0-, 1-, 2- och 3-svar så är de inbördes sambanden mellan dessa variabler låga med ett visst undantag för korrelationen mellan R- och 0-svar (.52). Trots detta kan noteras, att korrelationerna över dimensionen 0-1-2-3-svar beskriver en fallande tendens, vilket, tillsammans med den proportionerligt sett relativt jämna fördelningen av svar (se Tabell 3) över svarsalternativen, tycks vara ett indirekt stöd för att kodmallens svarsalternativ är meningsfulla och kan ses som täckande en bakomliggande teoretisk dimension.

Beträffande GKT-variablerna (9)-(13) så framgår av Tabell 4 att dessa knappast tillför någon ny information utöver vad som angetts ovan och vad de separata variablerna på vilka de är konstruerade ger.

De väsentligaste resultaten av en jämförelse mellan litteraturvetarna och matematikerna beträffande korrelationer mellan de grundläggande GKT-variablerna jämte Fluency och Divergens framgår av Tabell 5.

Tabell 5. Jämförelse mellan litteraturvetare och matematiker beträffande vissa GKT-variablers interkorrelation

Litteraturvetare (n=40)	1	2	3	4	5	6	7	8
1. GKT R-svar	-	.48	-.07	-.11	-.33	.35	.42	-.14
2. 0-svar		-	.13	-.21	-.19	.58	.49	-.29
3. 1-svar			-	.22	-.03	.55	.45	.09
4. 2-svar				-	.31	.51	.42	-.23
5. 3-svar					-	.31	.10	.13
6. Fluency						-	.81	-.22
7. Divergens							-	-.16
8. DGF rätt svar								-

Matematiker (n=38)	1	2	3	4	5	6	7	8
1. GKT R-svar	-	.60	.43	.33	-.17	.69	.50	-.24
2. 0-svar		-	.43	.20	-.30	.73	.42	-.15
3. 1-svar			-	.31	-.27	.64	.60	-.20
4. 2-svar				-	-.03	.54	.42	-.07
5. 3-svar					-	.18	.16	.31
6. Fluency						-	.74	-.07
7. Divergens							-	-.21
8. DGF rätt svar								-

Kritiska värden för korrelationskoefficient vid n=40: P=.05 vid r=.31,
P=.02 vid r=.37 P=.01 vid r=.41
Kritiska värden för korrelationskoefficient vid n=38: P=.05 vid r=.33
P=.02 vid r=.38 P=.01 vid r=.42

Det visar sig att variablerna 1-svar och 2-svar för matematikerna i högre grad än för litteraturvetarna går samman med R-svar och 0-svar. I övrigt är mönstret för de båda grupperna inte olikartat.

Vad slutligen gäller GKT-variablernas relation till DGF framgår av Tabell 4 att GKT 3-svar är den enda GKT-variabel som är positivt korrelerad till DGF Antal Rätt Svar. Av Tabell 5 framgår att detta samband mellan GKT 3-svar och DGF gäller för både gruppen litteraturvetare och gruppen matematiker men att sambandet endast är på en signifikant nivå för matematikerna.

Undersökningen av resultatens generaliserbarhet

Möjligheten att undersöka resultatens generaliserbarhet på ett sätt som är analogt med en korsvalidering ges därigenom att grupperna litteraturvetare och matematiker undersökts vid två olika universitet, i Lund och Göteborg. Resultaten från respektive universitetsort har redan presenterats tidigare (Bengtsson & Lundmark, 1973, 1974) men därvid har inte exakt samma utvärdering av GKT använts som i föreliggande arbete. Vid bearbetningen av data på så sätt som här har redovisats kunde inga väsentliga skillnader mellan resultaten från Lund och från Göteborg fastställas.

Klusteranalys

Även en klusteranalys av variablerna har genomförts. Programmet härför (Dixon, 1975) kan kort skisseras som följer. Initialt används korrelationen mellan variablerna för att bilda kluster bestående av minst två med varandra starkt relaterade variabler. De så etablerade initialklustern kan sedan slås samman för att bilda större kluster utifrån önskad grad av genomsnittligt samband mellan variablerna i det så etablerade nya klustret. I föreliggande fall befanns det lämpligt att bilda 6 kluster för litteraturvetarna och 7 kluster för matematikerna, eftersom därmed en relativt hög interkorrelationsnivå inom respektive kluster kunde bibehållas (m för de genomsnittliga korrelationskoefficienterna för samtliga kluster är $r=.49$). Den främsta avsikten med klusteranalysen är nämligen att reducera främst de relativt talrika kognitiva variablerna inom GKT och DGF till ett smärre antal kluster, som i sin tur på ett mer överskådligt sätt kan relateras till personlighetsvariablerna. I första hand kunde givetvis förväntas att de kognitiva variablerna skulle klustras samman för sig och personlighetsvariablerna för sig. Sambanden mellan klustren anges endast så att ett kluster är närmare relaterat till ett visst annat kluster än till övriga kluster.

Beträffande personlighetsvariablerna ledde klusteranalysen till det resultatet att 3 kluster kunde urskiljas, vilka på ett undantag när är identiska för litteraturvetarna och matematikerna enligt nedan.

- (1) CMPS Index Dominans (med dess positiva variabler Dominance, Exhibition) och Index Aggressiv non-konformitet (med Autonomy, Aggression). Detta kluster bedöms som indicerande adaptiva personlighetsdrag.

- (2) CMPS Index Neurotiskt självhävande (med Guilt, Defence of status) samt variablerna Order och Acquiescence. Detta kluster bedöms som indicerande maladaptiva personlighetsdrag.
- (3) CMPS Index Passiv dependens (med Succorance, Affiliation) och Index Sociabilitet (med Nurturance, Affiliation). Även detta kluster får bedömas som hörande till den maladaptiva sfären, vilket ytterligare är motiverat därav att Index Passiv dependens för både litteraturvetare och matematiker är signifikant ($p < .01$) positivt korrelerat till Index Neurotiskt självhävande.

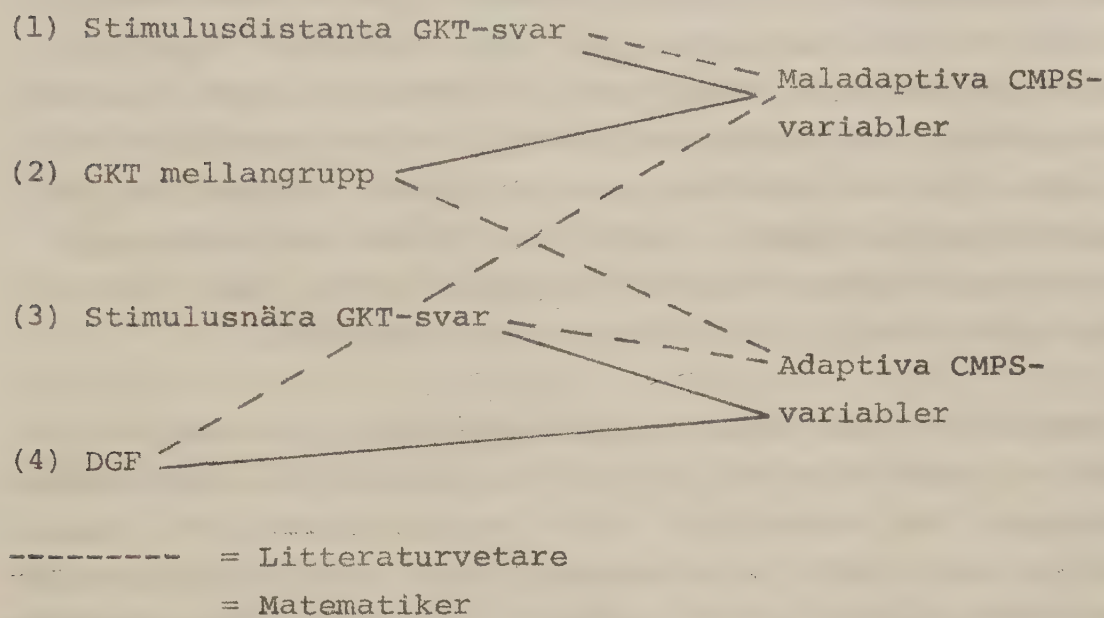
Ovan nämnda undantag från konformiteten mellan litteraturvetare och matematiker är variabeln Achievement, som för litteraturvetare hör samman med (1) och för matematiker med (2) ovan.

De kognitiva variablerna kan sammanfattningsvis utifrån klusteranalysen indelas i fyra grupper enligt nedan.

- (1) De mest stimulusdistanta GKT-variablerna (0-svar, 0+R-svar, R-svar samt de båda kvoterna för dominans av 0-svar eller 3-svar).
- (2) De övervägande stimulusdistanta GKT-variablerna (1-svar, 2-svar, 1+2-svar, kvoten för dominans av 1+2-svar) samt Fluency och Divergens, vilka kan sägas bilda en mellangrupp.
- (3) De mest stimulusnära GKT-svaren (3-svar, Summa Poäng).
- (4) DGF-variablerna Antal Rätt Svar och Summa Svar.

Relationerna mellan dessa grupper av kognitiva variabler å ena sidan och de sammanfattningsvisa personlighetsmått enligt CMPS å andra sidan framgår av Figur 1.

Figur 1. Framställning av de huvudsakliga relationerna mellan de viktigaste kognitions- och personlighetsvariablerna för grupperna litteraturvetare och matematiker.

Variablerna i grupp (1) är för bägge grupperna relaterade till maladaptiva CMPS-variabler. Vad däremot gäller variablerna i grupp (2) skiljer sig grupperna åt. För litteraturvetarna är dessa GKT-variabler och även de stimulusnära variablerna i grupp (3) relaterade till de adaptiva CMPS-variablerna. Detta tycks vara den för litteraturvetarna optimala stilen. För matematikernas del är däremot variablerna i grupp (2) relaterade till samma CMPS-variabler som gällde för grupp (1), dvs till de maladaptiva CMPS-variablerna. Variablerna i grupp (3), de stimulusnära GKT-variablerna, vilka för litteraturvetarna redan har berörts, kan för matematikerna föras samman med grupp (4), dvs med DGF-variablerna. Även för variablerna i grupp (4) skiljer sig således grupperna åt. För matematikerna är dessa variabler samt variablerna i grupp (3), stimulusnära GKT-svar, relaterade till adaptiva CMPS-variabler. Detta tycks vara matematikernas optimala stil. Däremot är variablerna i grupp (4) för litteraturvetarna relaterade till maladaptiva CMPS-variabler.

Diskussion

Det är alltid vanskligt att överföra begrepp som de psykoanalytiska från dess egentliga observationsnivå till en testpsykologisk nivå. Detta har dock gjorts både inom den kliniska sfären med projektiva testmetoder och inom den allmänpsykologiska sfären med bl a kognitiva test. Med de svårigheter och begränsningar som är förknippade härmed i minnet, kan det anses legitimt att på ett analogiplan via operationaliseringar referera till främst den psykoanalytiska egopsykologin utifrån testpsykologiska data. Detta är utgångspunkten för den fortsatta diskussionen.

Resultat från den föreliggande undersökningen pekar mot att DGF kan anses vara ett mått på ett sekundärprocessrelaterat tänkande. För detta talar främst matematikernas överlägsenhet på detta test. På motsvarande sätt ger litteraturvetarnas överlägsenhet på GKT belägg för att detta test avspeglar ett i högre grad primärprocessrelaterat tänkande. Resultaten står därmed i överensstämmelse med det inledningsvis förda resonemanget att gruppen litteraturvetare på grund av att deras fackområde ställer krav på inte endast en allmän grad av akademisk intellektualitet utan därtill särskilda krav på exempelvis empati, fantasi och subjektivitet, skulle prestera bättre generellt än gruppen matematiker på GKT, dvs på det test som antas spegla hela primärprocesssekundärprocessdimensionen. Grunden till detta kan anses ligga i den särskilda nödvändigheten för den första gruppen att kunna växla mellan primärprocesstänkande och sekundärprocesstänkande (jmf inspirationsfas respektive elaborationsfas inom kreativitet). På liknande sätt kunde matematikerna, då deras fackområde kräver en mer entydigt intellektuellt objektiv, analytisk förmåga, förväntas vara mer framgångsrika än litteraturvetarna då DGF, dvs på det test som antas vara ett mått på sekundärprocessrelaterat tänkande. Till detta kommer att DGF för matematikerna är signifikant positivt relaterat till GKT 3-svar, vilket

tyder på att denna GKT-variabel också kan ses som uttryckande en i varje fall högre grad av sekundärprocessrelation än övriga GKT-variabler. Det förhållandet att GKT-variabeln Fluency korrelerar relativt starkt med samtliga grundläggande GKT-variabler kan tolkas som att denna variabel är användbar som mått på förmågan att flexibelt växla mellan olika svarsstilar, varav vissa har anknytning till primärprocesstänkande och andra mer till sekundärprocesstänkande. Denna förmåga kan betraktas som analog med kreativitet i den meningen att ett stort antal olika GKT-tolkningar på samma sätt som kreativa problemlösningar etc. kan ses som produkter av en process som inbegriper tänkande på såväl sekundärprocessnivå som primärprocessnivå via regression i jagets tjänst.

Om de stimulusdistanta GKT-tolkningarna genom sin subjektiva och fantasibemängda karaktär är uttryck för primärprocessrelaterat tänkande, understryker resultaten från klusteranalysen att primärprocesstänkande kan vara tecken på både egostyrka och egosvaghet. För litteraturvetarna är nämligen gruppen av icke-extrema men övervägande primärprocessanknutna GKT-variabler relaterad till adaptiva personlighetsmått och således uttryck för egostyrka, medan samma grupp GKT-variabler för matematikerna uppvisar samband med maladaptiva personlighetsdrag och därmed är uttryck för egosvaghet. Samma resonemang kan föras beträffande DGF, där krav ställs på den typ av analytisk objektivitet som här ses som prototypisk för sekundärprocesstänkande. För matematikerna går nämligen DGF och även de stimulusnära GKT-variablerna samman med adaptiva personlighetsmått, medan DGF för litteraturvetarna är relaterat till maladaptiva personlighetsdrag. Härmed antyds det samband som för matematikernas del finns mellan GKT 3-svar och DGF som berörts ovan och som tolkades så att 3-svar uttrycker en högre grad av sekundärprocesstänkande än de övriga grund-

läggande GKT-variablerna. Bland dessa grundläggande variabler är med utgångspunkt från klusteranalysen 0-svar mest problematiskt i förhållande till tidigare undersökningsresultat, där denna svarskategori setts som klart uttryck för kognitiva abiliteter, som måste bedömas som adaptiva (Maini, 1973). Det förhållande att Fluency korrelerar signifikant positivt med 0-svar men inte lika högt med kvoterna för dominans av 0-svar eller 3-svar kan betyda att 0-svar i kombination med 1-, 2- och 3-svar kan vara uttryck för adaptivitet medan 0-svar som enda svarsstil snarare indikerar maladaptivitet. Motsvarande resonemang skulle kunna föras när det gäller de svarsstilar som här tas som uttryck för sekundärprocesstänkande, dvs DGF och GKT 3-svar. Denna hypotes måste bli föremål för en fortsatt undersökning.

Sammantaget kan resultaten från den föreliggande undersökningen tolkas så, att de testmetoder som kommit till användning kan sägas spegla den dimension som stått i fokus för intresse, nämligen primärprocess-sekundärprocess-dimensionen. Härmed förstås även att de olika svarsstilar som avtäcks med GKT i sig kan tolkas som uttryckande olika grader av inflytande av primärprocess respektive sekundärprocess.

Vidare kan resultaten tolkas så, att relationerna mellan kognition och personlighet, åtminstone inom en normalpopulation, är mycket komplex. Vissa mer extrema kognitiva svarsstilar kan således i olika sammanhang vara förknippade med olika grader av adaptivitet. Detta kan teoretiskt tänkas vara möjligt därigenom att av sociala och andra skäl adaptivitet vad avser kognitiva funktionen kan befräjas och etableras inom olika kognitiva sfärer, på olika kognitiva utvecklingsnivåer etc.

Slutligen kan det, på basis av de erhållna resultaten, anses rimligt att hävda den egopsykologiska teoribildningens heuristiska värde för förståelsen av relationer mellan de aspekter av kognition och personlighet som här studerats.

Referenser

- Bengtsson, M. & Lundmark, P. (1973). Intelligens, Kognition och Personlighet. Stockholm:FEK-Meddelande Nr 45: Appendix I.
- Bengtsson, M. & Lundmark, P. (1974). Problemlösningssstil och Personlighet. Stockholm: FEK-Meddelande Nr 45: Appendix II.
- Cesarec, Z. & Marke, S. (1968). Mätning av Psykogena Behov med Frågeformulärsteknik. Manual till CMPS. Stockholm: Skand. Testförlaget.
- Dixon, W.J. (1975). BMDP. Biomedical Computer Programs. Los Angeles: Univ. of California Press.
- Edwards, A.L. (1959). Edwards Personality Schedule. Revised Manual. New York: Psychological Corporation.
- Engdahl, H. (1977). Hermeneutik. Stockholm: Stora Tema Nova.
- Gardner, R., Holzman, P.S., Klein, G.S., Linton, H., & Spence, D.P. (1959). Cognitive Control. A Study of Individual Consistencies in Cognitive Behavior. Psychol. Issues, I, No. 4.
- Gardner, R.W., Jackson, D.N., & Messick, S.J. (1960). Personality Organization in Cognitive Controls and Intellectual Abilities. Psychol. Issues, II, No. 4.
- Hilgard, E.R. (1962). Impulsive versus Realistic Thinking: An examination of the Distinction between Primary and Secondary Processes of Thought. Psychol. Bull., 59, 477-488.
- Holt, R.R. & Havel, J. (1960). A method for Assessing Primary and Secondary Process in the Rorschach. I M.A. Rickers-Ovsiankina (Ed.), Rorschach Psychology. New York: Wiley. Pp. 263-315.
- Jern, S. & Maini, S.M. (1971). An Interpretation of Utility, Gestalt Completion and Personality Variables on the Continuum of Objectivity-Subjectivity. Psychol. Res. Bull. Lund Univ., XI, No. 12.
- Klein, G.S. (1970). Perception, Motives, and Personality. New York: Alfred A. Knopf.

- Kris, E. (1964). Psychoanalytic Explorations in Art.
New York: Schocken Books.
- Lundmark, P. (1978). Rekrytering och Selektion av Forskare. Studier i Forskarens och Forskningens Psykologi.
Lund: Inst. för Tillämpad Psykologi.
- Maini, S.M. (1973). Personality and Cognitive Differences between an Original and a Non-Original Group.
Psychol. Res. Bull., Lund Univ., XIII, No. 1.
- Murray, H.A. (1938). Explorations in Personality.
New York: Oxford Univ. Press.
- Nordbeck, B. (1960). Undersökningar rörande Visuell Flexibilitet. Lund: Psykol. Inst.
- Nordbeck, B. (1971). Studier av "Forskaren och Forskningsprocessen" och "Selektion av Forskare". Sammanfattning av Projektet "Forskaren och Forskningens Psykologi".
Lund: Psykol. Inst.
- Nordbeck, B. & Maini, S.M. (1970). Psychology of the Researcher and Research: Project Progress Report - Part I-II. Psychol. Res. Bull., Lund Univ., X, No. 11-12.
- Rapaport, D. (1967). The Theory of Ego Autonomy. I M.M. Gill (Ed.), The Collected Papers of David Rapaport.
New York: Basic Books. Pp. 722-744.
- Thurstone, L.L. (1949). Mechanical Aptitude: III. Analysis of Group Tests. Chicago: Univ. of Chicago Psychometric Laboratory Reports, No. 62.
- Tyler, L.E. (1965). The Psychology of Human Differences.
New York: Appleton-Century-Crofts.
- Witkin, H.A., Dyk, R.B., Faterson, H.F., Gooudenough, D.R., & Karp, S.A. (1962). Psychological Differentiation.
New York: Wiley.

Primärprocess-/sekundärprocesstänkande som uttryck för egostyrka respektive egosvaghet.

Kognition räknas till de egofunktioner som betraktas som relativt autonoma. Med autonomi förstås dels att en funktion eller struktur har automatiserats, dvs de skapas inte de novo från gång till annan utan är konsistenta, typiska och omedelbart i situationen givna beteendeformer, dels måste egofunktionens autonomi också förstås utifrån dess relation till den inre och yttre världen (Rapaport, 1967). En funktion kan vara att beteckna som mer eller mindre autonom eller beroende i förhållande till såväl drifter som omvärld. En hög grad av autonomi bör gälla gentemot båda dessa poler. Autonomin kan vidare vara i olika utsträckning resistent, dvs autonomin är alltid relativ i den bemärkelsen att en vanligtvis autonom funktion under vissa omständigheter kan förlora sin autonoma ställning inom egots konfliktfria sfär och dragas in i konflikt. En egofunktions tendens att motstå eller dragas in i konflikt kan konceptualiseras i termer av egostyrka respektive egosvaghet. I en tidigare undersökning (Lundmark, 1978) har bland annat olika svarsstilar på ett gestaltkompletteringstest, GKT, analyserats. Härvid har två svarsstilar kunnat urskiljas, som syns relaterbara till olika grader av primärprocess- respektive sekundärprocesstänkande. Vidare befanns en fluency-faktor vara knuten till en tendens att snarare växla mellan olika svarsstilar än att använda en enda beprövad svarsstil. Denna flexibilitet mellan primärprocessrelaterade och sekundärprocessrelaterade svarsstilar tolkades som relaterad till kreativitetsbegreppet regression i jagets tjänst. Därtill framkom att den för två olika grupper förväntade och även faktiskt prefererade svarsstilen i en klusteranalys gick samman med personlighetsmått som betecknades som adaptiva. Den för den ena

av grupperna prefererade och därmed förmodat adaptiva. Stilen visade sig vidare för den andra gruppen vara relaterad till maladaptiva personlighetsdrag och vice versa. Detta förhållande tolkades i enlighet med Holt & Havel (1960) att primärprocesstänkande kan vara uttryck för såväl egostyrka som egosvaghet, och i enlighet med Rapaport (1967) att sekundärprocesstänkande kan vara uttryck för såväl en hög grad av adaptiv strukturell differentiering som för en mer "tvångsmässigt stimuluslaveri", vilket även kan ses som styrke- respektive svaghetsstecken. Hypotesen framkastades att i den mån antingen en renodlad primärprocessindikerande eller sekundärprocessindikerande stil förekom som enda form av svarsstil, så kunde detta tolkas som ett stereotypiskt uttryck för en högre grad av egosvaghet eller bristande autonomi gentemot i ena fallet den inre världen, i andra fallet den yttre världen, än då dessa svarsstilar förekom i kombination med varandra eller med svarsstilar som uttrycker mellanformer av extremerna. Det främsta syftet med den aktuella undersökningen är att ytterligare validera det aktuella testet, GKT, och framförallt de kognitiva svarsstilar som här är av intresse, och samtidigt finna metoder att differentiera mellan de fall där en dominans av primärprocesstänkande eller sekundärprocess-tänkande är uttryck för styrka respektive svaghet hos egot. För detta ändamål har det befunnits lämpligt att använda två seriala tekniker, CWT och SAE (se nedan) för att kunna studera, hur individer med olika svarsstilar på GKT reagerar på kognitiv konflikt eller på den kognitiva frustration som seriala metoder medför, hur deras anpassningsförlopp i stort ter sig, vilket tidigare kunnat påvisas vara relaterat till olika personlighetsdrag, och hur de reagerar på den omedelbara eller initiala kontakten med tekniken i förhållande till deras stabiliserade reaktioner. Sålunda har SAE (spiraleftereffekt-tekniken) ansetts vara en teknik med vars hjälp det är möjligt att erhålla mått

på graden av investering av inre, subjektiva faktorer respektive yttre, objektiva faktorer för skattning av det perceptuella fenomenet såväl när detta är nytt som när perceptionen därav stabiliserats. Därigenom är det också möjligt att skatta graden av autonomi i förhållande till inre och yttre påverkan. CWT (färg-ord-testet) bedöms som särskilt lämpligt vad gäller att mäta en individs sätt att adaptera till en i kognitivt avseende konfliktfylld situation. Härmed impliceras ett alternativt sätt i förhållande till ovan att erhålla mått på adaptiv autonomi eller egostyrka respektive egosvaghet. I adaptivt anseende torde de två teknikerna skilja sig åt i det de refererar till processer i vardagslivet med olika utsträckning i tiden; för SAE gäller relativt kortvariga perceptuella processer medan CWT anses referera till i tiden mer utsträckta processer (Kragh & Smith, 1970).

Metoder

Följande metoder har använts:

1. GKT (Se tidigare presentation, här har variablerna 1-5 och 7-8 använts). För att erhålla så renodlade jämförelsegrupper som möjligt har följande metod använts. Utifrån variablerna (2) 0-svar och (5) 3-svar har försökspersoner som ligger över medianen för 0-svar ($m_d=1.5$) och samtidigt under medianen för 3-svar ($m_d=3.5$) förts till en grupp som sammanfattningsvis kallas Stimulusdistant (SD). På analogt sätt har en annan grupp som här benämns Stimulusnära (SN) bildats av dem som ligger under medianen för 0-svar men över medianen för 3-svar. Då vissa oklarheter förelegat beträffande 0-svarens karaktär i tidigare undersökningar har även 1-svaren ($m_d=1.5$) använts som alternativ till 0-svaren som utgångspunkt för gruppering. Allmänt sett ansågs det rimligt att låta den aktuella frågeställningen styra valet av utgångspunkt för gruppindelning. Om GKT skall användas i samband med

frågeställningar som kräver exempelvis personlighets- . psykologiska, projektiva metodbelysningar, förefaller det konsekvent att använda 0-3-svar som kontrasteringsgrund. Om däremot GKT skall användas tillsammans med snarast kognitiva och prestationsinriktade testmetoder, förefaller 1-3-svar mest konsekvent. Möjligt stöd för denna tanke kan ses i de förhållanden att vid en tidigare undersökning (Lundmark, 1978) frekvensen 1-svar differentierade i högre grad mellan olika studieinriktning än frekvensen 0-svar, medan i en annan undersökning (Jern & Maini, 1971) samband redovisats mellan GKT 0-svar och personlighetsvariabler som uttrycker subjektivitet, spontanitet, fantasi etc.

Fördelningarna av SD- och SN-gruppen som erhållits med dessa båda förfaringssätt visas i tabell 1.

Tabell 1. Fördelning Fpp i SD (stimulusdistanta) och SN (stimulusnära) enligt två olika metoder.

	SD	SN	Övr.	Sa.
Kontrasteringsgrund 0-3-svar	15	14	17	46
" 1-3-svar	13	10	23	46

Vid denna klassifikation tas endast begränsad hänsyn ($\geq m_d$) till antalet tolkningar av variablerna 0-svar och 3-svar och ingen alls hänsyn till övriga basala GKT-variabler, dvs 1-svar och 2-svar (samt på motsvarande sätt när 1-svar använts som utgångspunkt). Som ett komplement till detta har därför Fluency-variabeln dikotomiserats för att i kombination med grupperna SD och SN ligga till grund för följande gruppindelning:

Stimulusdistanst / Låg Fluency
 Stimulusnärhet / Låg Fluency
 Stimulusnärhet / Hög Fluency
 Stimulusdistanst / Hög Fluency

Det är uppenbart att variabeln Fluency nödvändigtvis är beroende av de grundläggande GKT-variablerna och däribland 0-svar (resp. 1-svar) och 3-svar som här ligger till grund för gruppindelningen SD-SN. Samtidigt bör dock betonas att medianerna för 0-svar (resp. 1-svar) och 3-svar är mycket låga i förhållande till medianerna för Fluency ($m_d=11.5$ resp. 9.5 för Fluency inkl. resp. exkl. R-svar) varför det kan hävdas att Fluency tillför SD-SN-indelningen något definitivt nytt.

Denna gruppindelning är tänkt att bilda utgångspunkt för en bedömning av huruvida en GKT-svarsstil är relaterad till egostyrka eller egosvaghet. Att Fluency-variabeln borde lämpa sig för en dylik differentiering beror på att den, som tidigare påtalats, visats vara relaterad till en flexibilitet mellan olika svarsstilar (Lundmark, 1978) och i andra undersökningar befunnits korrelera signifikant positivt med dels kreativitetstest, dels med variabler som Regression i jagets tjänst, Ambiguitetstolerans och Extraversion i ett personlighetsskattningsschema (Jern & Maini, 1971). Samtliga dessa variabler kan anses vara uttryck för egostyrka och höggradig autonomi. Utifrån den inledningsvis förda diskussionen är självfallet sambandet mellan Fluency och variabeln Regression i jagets tjänst av speciellt intresse. Även GKT-variabeln Divergens kan anses vara uttryck för egostyrka. I andra sammanhang (t ex av Guilford) har begreppet divergens setts som rent av synonymt till kreativitet. Variabeln har i denna utformning inte studerats mycket men kan sammanfattningsvis betraktas som ett komplement till Fluency. Ett mycket högt värde på Divergens skulle sålunda kunna tänkas kompensera ett Fluency-värde som ligger alldeles under medianen. Från dessa utgångspunkter kan de två första grupperna hypotetiskt förväntas utmärkas av att deras dominans av primärprocesstänkande respektive sekundärprocesstänkande är förbunden med en bristande

autonomi i förhållande till den inre respektive yttre världen samt med en relativ egosvaghet på grund av främst deras låga värde på Fluency, medan de två senare grupperna på motsvarande sätt förenar kognitiv svarsstil, autonomi och egostyrka.

2. SAE (Spiraleftereffekt-tekniken). Denna teknik har i den aktuella utformningen och utvärderingen närmare beskrivits av Andersson (1971). Genom att en försöksperson under 45 sekunder betraktar en roterande spiral och omedelbart därefter får se en cirkel åstadkommes ett eftereffektfenomen, varvid cirkeln upplevs som expanderande och/eller närmande sig. Detta fenomen som har kallats intraceptiv perception, varar tills dess cirkeln upplevs som konstant, tills en extraceptiv perception har etablerats. En intraceptiv perception kan konceptualiseras som en kathekering av inre, subjektiva upplevelser, medan en extraception innebär en kathekering av yttre, objektiva förhållanden. Den seriala användningen av denna teknik innebär att 10 mätningar av eftereffektens utsträckning i tiden göres (t_1 - t_{10}), varvid en serial analys blir möjlig. Följande parametrar beräknas:

- (1) Initialnivån (In): graden av intraceptiv perception när eftereffektfenomenet är nytt för försökspersonen enl. $(t_1 + t_2)/2$.
- (2) Den Lineära Regressionen (R): förändringen av eftereffektens varaktighet under de 10 delförsöken varvid en ökande varaktighet ($R > 0$) innebär en orientering mot intraceptiv perception och en minskande varaktighet ($R < 0$) innebär en orientering mot extraceptiv perception enl.

$$R = 4.5t_{10} + 3.5t_9 + 2.5t_8 + 1.5t_7 + 0.5t_6 - (0.5t_5 + 1.5t_4 + 2.5t_3 + 3.5t_2 + 4.5t_1)$$
- (3) Finalnivån (Fn): den stabiliserade graden av intraceptiv perception enl. $(t_9 + t_{10})/2$.

Utifrån en serial analys inbegripande dessa parametrar kan försökspersonerna indelas i följande grupper:

Hyposensitiva	(HO)	$in < in_{md}$	$R < 0$, fn låg dvs 1:a kvartil,	n=16
Desensitiva	(DE)	$in > in_{md}$	$R < 0$, fn medium	n=8
Sensitiva	(SE)	$in < in_{md}$	$R > 0$, fn medium	n=3
Hypersensitiva	(HR)	$in > in_{md}$	$R > 0$, fn hög dvs 3:e kvartil,	n=7

Beträffande variablerna Regression och Finalnivå har de normvärden som rapporterats av Andersson använts ($R \approx 0$, fn=7.5 sekunder för 1:a kvartil, fn=16.5 sekunder för 3:e kvartil). Beträffande Initialnivån finns ingen lika etablerad praxis varför gruppens eget medianvärde ($md=9.9$ sekunder) använts.

På grund av att SAE betraktas som ett personlighetsmätande instrument av snarast projektiv typ, har det ansetts rimligt att beträffande GKT använda 0-3-svar som kontrasteringsgrund för SD och SN samt att inkludera de regressiva GKT-svaren (R-svar) i variabeln Fluency.

Beträffande SAE-variablernas relation till de egopsykologiska parametrar som skisserats inledningsvis torde den typ av autonoma egofunktioner som GKT antas mäta i första hand vara relaterade till Initialnivån på SAE. För detta talar såväl jämförbara resultat från andra undersökningar (Klintman, 1973) som rent teoretiska skäl. SAE Initialnivå ger mått på den första omedelbara kontakten med eftereffektfenomenet på jämförbart sätt med den omedelbara kontakten med en ostrukturerad GKT-bild. I den mån en försöksperson inte omgående kan associera till en tolkning står det fritt att gå till en annan bild, som gör en association möjlig. I båda fallen uttrycks en autonom funktion. Därmed inte sagt att funktionerna är identiska. I fallet SAE förutsätts en i första hand perceptuell process, medan GKT därtill förutsätter en tankeprocess vid konstruktionen av en tolkning. En Initialnivå som uttrycker en intraceptiv determinering torde kunna tolkas på så sätt att den person vars perception färgas av inre faktorer också borde

ha tillgång till bildassociationer av så subjektivt färgat slag att de kan bedömas som primärprocessrelaterade. På motsvarande sätt borde en extraceptiv perception gå samman med objektiva, sekundärprocessrelaterade GKT-tolkningar. Dessa autonoma funktioners styrka eller svaghet kommer att prövas via det seriala applicerandet av SAE samt genom den flexibilitet och fluens som visas på GKT. SAE-variabeln Finalnivå, som i högre grad än Initialnivån är utslag för teknikens seriala användande, har i andra sammanhang befunnits vara relaterad till fundamentala personlighetsdimensioner (Andersson, 1969, 1971) som inte är att betrakta som lika autonoma som de ovan diskuterade initiala kognitiva funktionerna. Graden av intraceptiv och extraceptiv perception såsom denna avspeglar sig genom Finalnivån ses som resultat av en adaptation. Den adaptation som är förbunden med maximal autonomi och därmed egostyrka innebär en stabiliserad balans mellan intra- och extraceptiv perception, dvs en icke-extrem Finalnivå (Andersson, 1971). Denna typ av Finalnivå kan antas vara jämförbar med en förmåga att växla mellan olika svarsstilar på GKT, dvs att inte vara beroende av en enda svarsstil. En dylik förmåga har konceptualiserats i termer av regression i jagets tjänst vad gäller att växla mellan sekundärprocesstänkande och primärprocesstänkande. GKT-gruppen SD bör således uppvisa ett SAE-mönster, där en relativt hög grad av initial intraceptiv eller subjektiv perception är framträdande, dvs DE och HR. På motsvarande sätt bör GKT-gruppen SN utmärkas av en initial extraceptiv eller objektiv perception, dvs SE och HO. Inom gruppen SD bör vidare egostyrka eller hög autonomi manifesteras genom en kombination av hög Fluency på GKT och en icke-extrem Finalnivå på SAE dvs främst DE. Att HR i andra undersökningar visats gå samman med direkta tecken på egosvaghet (Andersson, 1969) understödjer denna hypotes. Inom gruppen SN borde analogt med det ovan förda resonemanget egostyrka visa sig genom en kombination av Fluency och icke-extrem Finalnivå dvs främst SE, medan egosvaghet skulle innebära låg Fluency och HO.

3. Färg-ord-testet (CWT). Testet som i sin seriala version först experimentellt prövades av Smith & Klein (1953) består av ett ark med 100 ord (10x10 rader) angivande färger men tryckta i med dessa angivelser inkongruenta färger. Försökspersonens uppgift är att så snabbt som möjligt "läsa" de 100 orden, vilka konstituerar ett subtest genom att ange färgen i stället för det tryckta ordet. Proceduren upprepas 5 gånger med en minuts mellanrum, dvs testet består av 5 subtest. "Läs"tiden registreras för vart 20:e ord i varje subtest och på basis härav beräknas värden för den lineära regressionen (R) och den residuala variabiliteten (V) enligt formler beträffande vilka en hänvisning till testmanualen (Smith & Nyman, 1972) är mest adekvat. Värdet av individuella R och V i relation till gruppens egna medianer (eftersom den aktuella normalgruppen torde avvika från angivna kliniska normer) avgör inom vilken av följande fyra anpassningstyper en försöksperson skall placeras på vart och ett av subtesten:

Stabiliserad (S), för fpp med en relativt jämn lästid inom subtestet (låg R, låg V).

Kumulativ (C), en kontinuerligt ökad lästid (hög R, låg V).

Dissociativ (D), karakteriserad av intermittent ökande och minskande värden (låg R, hög V).

Kumulativ-dissociativ (CD), där fpp förenar ökande tidsvärden med intermittent förändring (hög R, hög V).

En primär slutklassificering utgår från den mest frekventa typen om den därtill förekommer i något av de två första subtesten. För att maximalt många försökspersoner skall kunna slutklassificeras är det därtill möjligt att utgå från den vanligaste typen vid de tre första subtesten och, om ytterligare personer återstår, att tillgripa den mindre konventionella metoden att företa en vägning av R och V för främst de två första subtesten. Härvid erhöles följande fördelning: $n_S=12$, $n_C=6$, $n_D=15$, $n_{CD}=13$. Beträffande normala material som detta kan det anses tillräckligt att beräkna dessa primära

typer. De sekundära typer som även är möjliga att analysera torde ha sin största relevans i kliniska sammanhang. Efter-
som CWT kan betraktas som mätande i första hand anpassnings-
stilar av väldefinierat kognitivt slag och härvid är presta-
tionsinriktat har beträffande GKT kontrasteringsgrunden 1-3-
svar för SD och SN valts. Samtidigt har R-svaren exkluderats
vad gäller variabeln Fluency.

Både vad gäller kliniska grupper och vad gäller normalgrupper kan de med CWT mätbara anpassningsförloppen eller typerna ses som uttryckande olika sätt att reagera på kognitiv konflikt med ty följd att egots förmåga att upprätthålla en autonom funktionsnivå avslöjas. Schematiskt skulle den adaptationstyp som innebär en förmåga att i brist på möjlighet att förlita sig till tidigare erfarenhet kunna bortse från i situationen irrelevanta förväntningar och hitta en jämn läsrytm (S) vara uttryck för en höggradig egostyrka och autonomi. Egentligen är det endast vid denna CWT-typ som det är relevant att tala om en lyckad adaptation som kopplad till egostyrka. I övriga fall beskrivs visserligen en serial tillvänjning men de olika former som tillvänjningen tar sig måste snarare bedömas som resultat av egosvaghet, dvs de uttrycker olika grader av svårigheter att bemästra situationen. Anledningen till dessa svårigheter anses ligga i antingen en oförmåga att frigöra sig från en tidigare inställning eller strategi till förmån för en av situationen frammanad ny relevant strategi, eller en oförmåga att investera tillräcklig uppmärksamhet för att vidmakthålla relevanta strategier. Båda dessa oförmågor kan ses som uttryck för egosvaghet och bristande autonomi. Den första av dessa oförmågor kan exemplifieras utifrån den CWT-typ som innebär kumulerande svårigheter (C) vilket yttrar sig i ett ensidigt användande av en beprövad men begränsad strategi även när omvärlden ställer krav på nya strategier för att bemästra i detta fall testsituationen. Den andra typen av oförmåga manifesterar sig i den CWT-typ (D) som visserligen innebär en förmåga att omställa till nya relevanta strategier,

men där dessa på grund av uppmärksamhetsfluktuationer snabbt går förlorade, varvid personen återgår till tidigare välbekanta men nu mindre funktionella strategier, dvs där egot inte förmår mobilisera tillräcklig styrka att motstå återfall till subjektivism. Den i förhållande till den adaptiva och egostarka CWT-typen ovan (S) diametralt motsatta typen (CD) innebär en kombination av de redovisade oförmågorna, dvs såväl kumulerande svårigheter att behärska själva test-situationen, försökspersonerna kan inte frigöra sig från irrelevanta habituella strategier, som dissociativa inkonsistenser i reaktionssättet, temporärt adekvata strategier avlöses snabbt av irrelevanta sådana.

GKT-gruppen SN kan förväntas uppvisa primära C och CD. I tidigare undersökningar med främst kliniskt material har dessa typer befunnits vara relaterade till snarast tyångsmässiga respektive rigida kognitiva funktionssätt. Trots att det här är fråga om normalgrupp finns det anledning att förmoda ett samband mellan dessa typer och den relativt ensidiga stimulusnärhet som utmärker gruppen SN. GKT-gruppen SD bör av olika skäl uppvisa primära D och S. D-typen har visats innebära en grundläggande subjektiv, fabulerande stil som rent av i vissa fall bär drag av autism. Den primära S-typen kan betecknas som den mest autonoma typen utmärkande normalgrupper i förhållande till kliniska grupper. Den framträdande förmågan att frigöra sig från tidigare och använda nya strategier gör denna typ jämförbar med kombinationen av SD och hög Fluency på GKT. I detta avseende skiljer den sig från D-typen som är oförmögen att bibehålla ett effektivt kognitivt fungerande. Den konträra motsatsen till den primära S-typen är CD-typen. Inom GKT-gruppen SN borde därför CD utmärkas av låg Fluency. C-typen har däremot befunnits kännetecknas av sk "adaptive lag" dvs en initial oförmåga som emellertid leder till senare relativt överdrivna kompensatoriska korrektioner som här skulle kunna manifestera sig som en i förhållande till CD jämförelsevis hög Fluency.

Försökspersoner och statistisk bearbetning

Försökspersonerna utgjordes av 46 engelskstuderande vid Lunds Universitet, varav 9 män och 37 kvinnor med en medelålder av 26 år ($sd=6.5$ år). De erhöll ersättning för sitt deltagande.

För den statistiska utvärderingen har använts Tables for Testing Significance in a 2x2 Contingency Table (Finney, Latscha, Bennet & Hsu, 1963). Vid riktade hypoteser har ensidig testning använts, i övriga fall tvåsidig testning.

Resultatredovisning

Inbördes relationer mellan GKT-variablerna

I enlighet med de samband mellan GKT-variablerna som framkommit vid en tidigare undersökning (Lundmark, 1978) kan förväntas att 0-svar (alt. 1-svar) och 3-svar skall vara negativt korrelerade eller nollkorrelerade, detta är ju en av förutsättningarna för att konträra gruppen enligt Tabell 1 skall kunna konstitueras och att Fluency-variabeln skall uppvisa positiva korrelationer med flertalet av 0-1-2-3-variablerna. Vidare bör det inte vara möjligt att endast utifrån frekvensen av någon av de enskilda variablerna 0-svar (alt. 1-svar) eller 3-svar erhålla ett Fluency-värde som överstiger gruppens median. För detta bör krävas den sammanlagda effekten av flera svars-kategorier. Om SD-SN-indelningen här skall vara möjlig och om Fluency-variabeln skall kunna sägas vara uttryck för flexibilitet mellan svarsstilar är det en förutsättning att ovannämnda betingelser föreligger.

De inbördes korrelationerna mellan GKT-variablerna samt medelvärden och standardavvikelser framgår av Tabell 2.

Tabell 2. GKT-variablernas medelvärden, standardavvikelser och interkorrelationer. (n=46)

	m	s	1	2	3	4	5	6	7	8
1. R-svar	2.20	2.97	-	.44	-.10	-.12	-.45	.60	-.05	.44
2. 0-svar	2.44	2.60	-	-	.09	.06	-.20	.79	.65	.81
3. 1-svar	2.07	1.76	-	-	-	-.12	-.08	.29	.45	.09
4. 2-svar	1.78	1.30	-	-	-	-	-.03	.18	.32	.05
5. 3-svar	3.26	2.15	-	-	-	-	-	.03	.39	-.06
6. Fluency inkl. R	11.72	4.67	-	-	-	-	-	-	.77	.75
7. Fluency exkl. R	9.54	3.71	-	-	-	-	-	-	-	.59
8. Divergens	1.50	2.31	-	-	-	-	-	-	-	-

Kritiska värden för korrelationskoefficient vid n=46: $P=.05$ vid $r=.29$,

$P=.01$ vid $r=.38$ (tvåsidig testning)

Av Tabell 2 framgår att korrelationerna mellan frekvensen 0-svar (alt. 1-svar) och 3-svar är negativa om än inte signifikant negativa. Fluency-variabeln har studerats både inklusive och exklusive R-svar. Båda variablerna kan sägas uppvisa behövt positivt samband med tillräckligt många övriga variabler, men uppenbart är att Fluency exklusive R-svar har högre positiva korrelationer. Det visade sig vidare med ett undantag vara omöjligt att uppnå hög Fluency utifrån en enda svarskategori. Även i de fall då kombinationer göres enligt 0+1 eller 2+3, är det ytterst ovanligt att hög Fluency uppnås endast på dessa grunder. För Fluency inkl. R-svar gäller att en person kommer över gruppens median utifrån endast dessa två svars kategorier. För Fluency exkl. R-svar är motsvarande antal fem personer. För att erhålla hög Fluency krävs sålunda för flertalet försökspersoner att minst tre och i de absolut flesta fall fyra svars kategorier kan kodalas.

Variabeln Divergens är främst relaterad till 0-svar och till Fluency-variablerna vilket också kunde förväntas.

I förhållande till den tidigare undersökningen (Lundmark, 1978) avviker de aktuella resultaten vad gäller medelvärden på främst en punkt: värdet för R-svar är avsevärt högre än tidigare ($m=2.20$ mot det tidigare genomsnittliga $m=0.71$). Detta förhållande skulle på grund av R-svarens problematiska karaktär kunna motivera att dessa under vissa förhållanden (i detta fall vid jämförelser med CWT) exkluderades från Fluency-variabeln.

Sammanfattningsvis kan sägas att det aktuella materialet på inga avgörande punkter skiljer sig från tidigare material och att således de inbördes sambanden mellan GKT-variablerna är sådana att de grundläggande villkoren för de formulerade hypoteserna har uppfyllts.

Relationer mellan GKT och SAE

Den grundläggande hypotesen om samband mellan SAE och tillhörighet till GKT-grupperna SD-SN gällde att SD borde utmärkas av initial dominans av intraceptiv perception och SN av initial dominans av extraceptiv perception. Resultaten framgår av Tabell 3.

Tabell 3. Fördelning av SAE Initialnivå utifrån GKT-grupperna SD-SN.

	SAE Initialnivå $< m_d$			SAE Initialnivå $> m_d$		
	(HO)	(SE)	(OK)	(DE)	(HR)	(OK)
GKT-SD	1	0	1	5	4	4
GKT-SN	6	2	1	1	1	3
Totalt SAE iL $> m_d$ /SAE iL $< m_d$				p=.007		
Exkl. OK				p=.003		

Som framgår av Tabell 3 har hypotesen kunnat verifieras. Således uppvisar gruppen SD en högre grad av initial intraceptiv dominans medan SN uppvisar en högre grad av initial extraceptiv dominans. Skillnaderna mellan grupperna blir än mer påtaglig om oklassificerbara (OK) försökspersoner exkluderas från jämförelserna.

Vidare antogs att hög Fluency skulle manifestera sig som en icke-extrem SAE Finalnivå. För att testa denna hypotes beräknades kvartilerna för de två variablerna. De erhållna kvartilerna för Finalnivån visade sig därvid ligga lägre för den aktuella gruppen än ovan angivna normer. Av detta skäl gjordes en indelning enligt följande: Mycket låg (LL) dvs $< 1:a$ kvartil (=3.75), Låg (L) dvs $> 1:a$ kvartil $<$ medianen (=8.38), Medel (M) dvs $>$ medianen $<$ 3:e kvartil (=14.50) samt Hög (H) dvs $>$ 3:e kvartil. Denna indelning innebär en justering av den aktuella gruppens värden gentemot normvärdena. Den erhållna fördelningen visas i Tabell 4.

Tabell 4. Fördelning av SAE Finalnivå (LL=mkt låg, L=låg, M=medel, H=hög) utifrån GKT Fluency, kvartilindelning.

	LL	L	M	H
Fluency mycket låg	1	5	1	5
Fluency låg	4	2	2	4
Fluency hög	4	2	2	1
Fluency mycket hög	3	2	7	1

Jämförelsegrund: median	M/Övriga	p=.0309
	M/L, H	p=.010
Jämförelsegrund: extremkvartil	M/Övriga	p=.020
	M/L, H	p=.007

Med både medianen och de extrema kvartilerna för Fluency-variabeln som grund erhålles signifikanta skillnader mellan grupperna på så sätt att hög Fluency i större utsträckning går samman med en Finalnivå som tyder på en jämvikt mellan intraceptiv och extraceptiv perception än övriga grupper. Denna jämvikt ses då som uttryck för en maximal ego-autonomi. Det bör noteras att gruppen LL avviker från L vad gäller Fluency-mönster. Motsvarande iakttagelser har emellertid gjorts beträffande mycket låg Finalnivå i andra SAE-studier och är därför inte särskilt förvånande. Även variabeln Divergens antogs gå samman med en icke-extrem Finalnivå. På grund av variabelns fördelning kunde en kvartilindelning inte göras. I stället har råvärdena använts.

Tabell 5. Fördelning av SAE Finalnivå utifrån GKT Divergens.

	LL	L	M	H
Antal Divergens-svar 0	6	8	3	6
1	3	2	1	4
2	1	0	1	1
3	2	1	7	0

eller fler

Jämförelsegrund: 0 mot övriga	M/Övriga	p=.0024
	M/L, H	p=.002
Jämförelsegrund: 0, 1 mot övriga	M/Övriga	p=.050
	M/L, H	p=.005
Jämförelsegrund: 0, 1, 2 mot 3	M/Övriga	p=.01
	M/L, H	p=.001

Som förväntats befanns att hög Divergens i större utsträckning än andra grupper går samman med en icke-extrem Finalnivå oavsett var man lägger snittet för Divergens-variabeln. En vidare analys visar därtill att hög Divergens ($>$ medianen) allmänt utmärker GKT-gruppen SD i förhållande till SN ($p=.002$). På grund av de här redovisade resultaten kan det anses rimligt att använda Fluency och i begränsad utsträckning även Divergens (variabeln är ju inte lika beprövad som Fluency) för att inom GKT-grupperna SD-SN differentiera mellan egostyrka (hög grad av ego-autonomi) och egosvaghet (bristande autonomi) på basis av en dikotomisering av Fluency. Åtminstone gäller detta GKT-gruppen SD, vars dominerande Finalnivå enligt Tabell 3 ligger inom M och H (dvs DE och HR) och således inte berörs av den tvetydiga LL (jmf HO).

Tabell 6. Fördelning av SAE Finalnivå utifrån GKT-gruppen SD i relation till egostyrka (Flu+) och egosvaghet (Flu-).

	SAE Finalnivå = extrem			SAE Finalnivå = medium			
	(HO)	(HR)	(OK)	(SE)	(DE)	(OK)	
Egostyrka	0	1	2	0	5	1	
Egosvaghet	1	3	2	0	0	0	
Totalt	SAE fl = extrem			SAE fl = medium			p=.017
Exkl. OK	---			---			p=.024

Tabell 7. Fördelning av SAE Finalnivå utifrån GKT-gruppen SN i relation till egostyrka (Flu+) och egosvaghet (Flu-).

	SAE Finalnivå = extrem			SAE Finalnivå = medium		
	(HO)	(HR)	(OK)	(SE)	(DE)	(OK)
Egostyrka	2	0	0	0	1	0
Egosvaghet	4	1	1	2	0	3

Inga signifikanta skillnader mellan grupperna

I samtliga utom ett fall har endast Fluency-variabeln använts som grund för bedömning av egosvaghet respektive egostyrka. För en försöksperson var värdet på Fluency 11, dvs omedelbart under medianen (=11.17) samtidigt som värdet på Divergens endast överträffades av tre personer i hela gruppen. Härvid kunde Divergens-variabeln anses kompensera det till högt gränsande Fluency-värdet. I övrigt är överensstämmelsen mellan Fluency och Divergens mycket stor.

Av Tabell 6 framgår att främst Fluency inom gruppen SD på ett signifikant sätt förmår differentiera i förväntad riktning. Liknande signifikansgrad erhålles inte för gruppen SN. Som framgår av Tabell 7 är fördelningen mycket sned i det det endast finns 3 försökspersoner som klassificeras som egostarka. Inte heller om gruppen SN:s egen Fluency-median använts vid dikotomiseringen erhålles några signifikanta resultat. Några kommentarer kan dock vara på sin plats. Beträffande främst SAE-gruppen HO kan eventuellt en del av förklaringen till fördelningens utseende som visserligen visar en trend i förväntad riktning men inte är entydigt uttryck för egosvaghet ligga i den tidigare berörda tvetydigheten rörande LL. SAE-gruppen SE har tvärt emot förväntningarna låg Fluency. Skälen härtill är oklara. Förutom att antalet försökspersoner inom denna grupp är extremt litet bör även påpekas att den ena av dessa försökspersoner har det absolut högsta antalet 3-svar i hela undersökningsgruppen,

vilket är både följdriktigt och i effektivitetshänseende torde uppväga det låga Fluency-värdet.

Eftersom jämförelserna mellan GKT och SAE hittills utgått från extremgrupper som SD och SN är det för fullständighetens skull även av intresse att undersöka den totala gruppens fördelning av samtliga basala GKT-variabler i förhållande till SAE-grupperna. Härvid kan man antingen utgå från absoluta tal eller från den procentuella fördelningen av varje försökspersons samtliga svar. Den senare utgångspunkten förefaller då rimligast eftersom den i högre grad avslöjar en benägenhet till en viss föredragen stil. Fördelningen som erhöles visas i Tabell 8.

Tabell 8. Jämförelser avseende de olika GKT-variablernas fördelning under/över gruppens medianer i procent av det totala antalet avgivna svar (exklusive R-svar) inom respektive SAE-grupp.

	HO	SE	DE	HR
GKT 0-svar	13/3	2/1	1/7	2/5
1-svar	9/7	2/1	4/4	1/6
2-svar	5/11	3/0	3/5	5/2
3-svar	6/10	1/2	5/3	6/1
Jämförelsegrund: 0-svar	HO, SE / DE, HR			p=.005
Jämförelsegrund: 3-svar	HO, SE / DE, HR			p=.037
Jämförelsegrund: HO, SE	0-svar / 3-svar			p=.0101
Jämförelsegrund: DE, HR	0-svar / 3-svar			p=.005

Av Tabellen framgår klart att samma mönster som konstaterats för jämförelsegrupperna SD och SN också gäller för hela gruppen. Detta manifesterar sig främst via de extrema svarskategorierna 0-svar och 3-svar medan svarskategorierna 1-svar och 2-svar härvidlag är mer inkonsistenta. Sålunda

gäller för hela gruppen en koppling mellan hög procentuell andel 0-svar och initial intraceptiv perception (DE och HR) snarare än extraceptiv perception (HO och SE), samtidigt som hög procentuell andel 3-svar går samman med extraceptiv snarare än med intraceptiv perception.

Även en vertikal jämförelse utifrån SAE-grupperna ger vid handen att en successiv förskjutning äger rum av den procentuella andelen svar över dimensionen 0-1-2-3-svar, vilket i Tabell 9 framgår därav att de SAE-grupper som utmärkes av initial intraceptiv perception har en högre dominans av 0-svar än av 3-svar, medan de grupper som utmärks av en initial extraceptiv perception har en högre andel 3-svar än 0-svar.

Nästan identiska resultat erhålles för övrigt även om man utgår från absoluta tal.

Det bör avslutningsvis beträffande dessa jämförelser mellan GKT och SAE påpekas att i allt väsentligt samma resultat erhålles oavsett hur R-svaren behandlas i förhållande till Fluency och oavsett jämförelserna grundas på 0-3-svar eller 1-3-svar. Sambanden i förväntad riktning är emellertid mest påtagliga med de ovan valda utgångslägena. Samma förhållanden gäller för den fortsatta redovisningen av jämförelser mellan GKT och CWT med den skillnaden att de där annorlunda valda utgångslägena ger mest påtagliga resultat.

Relationer mellan GKT och CWT

Beträffande CWT gällde de mer begränsade hypoteserna att GKT-gruppen SD bör falla inom S- och D-typerna och att SN snarare bör uppvisa C- och CD-mönster. Inom gruppen SD bör S-typen gå samman med egostyrka och inom gruppen SN bör CD vara förknippad med egosvaghet. Resultaten framgår av Tabellerna 9, 10, 11 och 12.

Tabell 9. Fördelning av CWT-typer utifrån GKT-grupperna SD och SN. Konventionell typindelning.

	S	C	D	CD	OK
GKT-SD	4	1	2	2	4
GKT-SN	0	3	1	5	1

S, D / C, CD $p=.025$

Tabell 10. Fördelning av CWT-typer utifrån GKT-grupperna SD och SN. Konventionell indelning kompletterad med vägning av R- och V-värden för annars oklassificerbara försökspersoner.

	S	C	D	CD	OK
GKT-SD	5	1	5	2	0
GKT-SN	0	3	1	6	0

S, D / C, CD $p=.002$

Av Tabellerna 9 och 10 framgår att hypoteserna kan sägas ha verifierats oavsett vilken metod som använts för indelning av CWT-typer. Eftersom grupperna SD och SN är relativt små innebär det en uppenbar fördel att genom den senare indelningen (Tabell 10) kunna reducera bortfallet. Således har denna indelningsgrund använts i den fortsatta resultatredovisningen. Härmed sker en centrerung till försökspersonernas initiala konfrontationer med testsituationen. Att just de första subtestens CWT-typer tycks vara mycket väsentliga i sammanhanget framgår vidare därav att skillnaderna mellan grupperna SD och SN enligt ovan även gäller som signifikanta ($p=.017$) för det första subtestet inom CWT, medan övriga subtest tagna vart för sig inte lika påtagligt visar överensstämmelse med de slutklassificeringar som framgår av Tabellerna 9 och 10.

Tabell 11. Fördelning inom GKT-gruppen SD av CWT-typer i relation till egostyrka och egosvaghet.

	S	C	D	CD
Egostyrka	5	1	1	1
Egosvaghet	0	0	4	1

S / Övriga $p=.044$ S / D $p = .024$

Tabell 12. Fördelning inom GKT-gruppen SN av CWT-typer i relation till egostyrka och egosvaghet.

	S	C	D	CD
Egostyrka	0	2	1	1
Egosvaghet	0	1	0	5

Inga signifikanta skillnader mellan grupperna

Beträffande måtten på egostyrka och egosvaghet inom grupperna SD och SN gäller att inga påtagliga inkonsistenser mellan Fluency- och Divergens-variablerna kunnat konstateras varför endast Fluency använts som grund för differentiering.

Av Tabell 11 framgår att hypotesen om att egostyrka bör gå samman med S-typen och egosvaghet med D-typen inom GKT-gruppen SD kunnat verifieras. Även om det för gruppen SN finns en tendens i förväntad riktning till ett samband mellan främst egosvaghet och CD-typ så är resultatet inte signifikant. Anledningen härtill torde i första hand vara att antalet försökspersoner i gruppen är så litet. Det bör också noteras att försökspersonen med hög Fluency och CD ligger precis över gruppens median (värdet 10 mot medianen = 9.67) och att försökspersonen med låg Fluency och C förutom att ligga omedelbart under medianen för Fluency samtidigt är klart över medianen för Divergens (värdet 2 mot medianen=0.5).

Om Divergens skall kunna kompensera ett till högt gränsande Fluency-värde bör emellertid Divergens-värdet överskrida 3:e kvartil. Här är den aktuella försökspersonen ett gränssfall och med den restriktiva tolkningen av Divergens har ett annars förväntat signifikant resultat förbytts till en tendens. Eftersom Fluency-variabeln ensam använts för att differentiera mellan egostyrka och egosvaghet inom grupperna SD och SN kan det också vara av intresse att undersöka denna variabels relation till hela gruppens CWT-typologisering.

Tabell 13. Fördelning av CWT-typerna utifrån en dikotomisering av Fluency-variabeln.

	S	C	D	CD
Fluency hög	9	5	4	6
Fluency låg	3	1	11	7
	S, C / D, CD		p=.0059	S, C / D
	S / D		p=.017	C / D
				p=.004
				p=.029

Det framgår av Tabell 13 att låg Fluency i huvudsak går samman med CWT-typerna D och CD medan hög Fluency på motsvarande sätt är relaterat till S- och C-typerna. Detta är följdriktigt utifrån de tidigare presenterade resultaten (Tabellerna 11 och 12). Vissa kommentarer tarvas dock. Vid tidigare undersökningar (expv Smith & Klein, 1953) har D-typen befunnits vara relaterad till vissa Fluency-mått. I dessa sammanhang har dock påpekats att dessa resultat eventuellt kan ses som uttryck för en till autism gränsande subjektivism. De här presenterade resultaten, dvs kopplingen mellan D-typen och en relativt ensidig och därför lågfluent stimulusdistans är ytterligare belägg för denna tanke. Detta framstår än klarare därigenom att D-typen i förhållande till övriga typer har den ojämförligt största procentuella andelen R-svar. Den relativt jämna CD-fördelningen måste ses utifrån det förhållandet att

gruppens egna normer använts. Eventuellt kan denna jämna fördelning helt enkelt ses som att CD som grupp här förenar C-typens höga och D-typens låga Fluency-värden. Sambandet mellan hög Fluency och C-typen skulle kunna relateras till det för denna grupp gällande och inledningsvis berörda begreppet "adaptive lag", dvs initialsvarigheter som övervinns och därefter kan kompenseras. C-typen utmärks därtill främst av kombinationen av mycket 0-svar och mycket 3-svar, vilket skulle kunna tolkas i samma riktning, dvs som ett kompensatoriskt förhållande mellan dessa extrema stilar. På grund av GKT:s konstruktion och eftersom det i föreliggande fall administrerats som ett grupptest kan inte med säkerhet en serial analys av svarskategoriernas sekventiella inbördes relationer göras, vilket eventuellt skulle ha gjort det möjligt att undersöka och bestyrka denna hypotetiska tolkning.

Diskussion

På de allra flesta punkter har de inledningsvis uppställda hypoteserna kunnat verifieras. Detta torde stödja antagandet att GKT är ett lovande instrument för förståelsen av de kognitiva strategier som i sammanhanget konceptualiserats som relaterade till primärprocesstänkande och sekundärprocesstänkande. Inom de grupper som genom sina svarsstilar, å ena sidan stimulusdistanta och å andra sidan stimulusnära, ansetts uttrycka dominans av primärprocesstänkande respektive sekundärprocesstänkande har det varit möjligt att genom främst variabeln Fluency differentiera mellan de fall då en dominans av dessa två former av tänkande varit uttryck för egostyrka eller egosvaghet. Begreppen egostyrka och egosvaghet har därvid kunnat visats vara relaterade till mått som i andra sammanhang (Andersson, 1969) setts som uttryck för olika grader av ego-autonomi. Hög grad av autonomi kan anses föreligga i de fall då egot inte på ett ensidigt sätt är beroende

av enkom inre eller yttre påverkan utan på ett relativt flexibelt sätt förmått utnyttja bägge dessa grunder för kognitiva-perceptuella processer. Möjligheten till differentiering mellan dessa olika grader av ego-autonomi har befunnits vara störst inom den grupp som domineras av primärprocesstänkande. En sammanfattning av de GKT-grupper som främst analyserats i den föreliggande undersökningen kan lämpligen ligga till grund för den fortsatta diskussionen.

1. Stimulusdistans - egosvaghet (låg Fluency). Denna grupp karakteriseras av en dominans av primärprocesstänkande som genom SAE tar sig uttryck i en initial intraceptiv perception, HR, som i andra sammanhang bedömts vara relaterad bl a till ångest-hysteri, och genom CWT i ett i grunden subjektivt, dissociativt sätt att förhålla sig till kognitiv konflikt. För gruppen gäller vidare att den är oförmögen att varaktigt fjärma sig från detta sätt att fungera, att den därigenom inte visar någon högre grad av autonomi, och att den genom sitt fasthållande vid den uttalade subjektiviteten i kombination med en tendens till fabulering eventuellt kan anses uppvisa drag av autism.

2. Stimulusdistans - egostyrka (hög Fluency). Denna grupp klassificeras visserligen som uttryckande en hög grad av primärprocesstänkande men i dess fall utesluts inte det sekundärprocessrelaterade tänkandet. Visserligen utmärks gruppen på SAE av en initial intraceptiv perception men denna ersätts så småningom av en orientering mot extraceptiv perception, vilket emellertid inte för den stabiliserade perceptionen tar sig extremt uttryck. SAE-typen DE som alltså gäller för denna grupp anses därför vara uttryck för en hög grad av ego-autonomi. Detta mönster manifesterar sig i GKT på så sätt att även mer stimulusnära dvs sekundärprocessrelaterade tolkningar avges. Kombinationen av hög autonomi och möjligheten att flexibelt

växla mellan olika svarsstilar kan konceptualiseras som en förmåga till regression i jagets tjänst. Dessa resonemang understryks ytterligare av att gruppen på CWT utmärks av S-typen som allmänt betraktas som den mest adaptiva CWT-typen.

3. Stimulusnärhet - egostyrka (hög Fluency). Tolkningen av denna grupps dominans av sekundärprocesstänkande är ytterst problematisk inte minst därav att antalet försökspersoner inom denna grupp är mycket litet. Inga tendenser kan heller skönjas i materialet varför alla tolkningar tills vidare får anstå. Som ett tankeexperiment som överensstämmer med vad som teoretiskt kunde förväntas kan gruppen eventuellt ses som ett mellanting mellan gruppen 2 ovan och gruppen 4 nedan.

4. Stimulusnärhet - egosvaghet (låg Fluency). Beträffande denna grupp gäller att tolkningar måste baseras på icke-signifikanta trender i materialet. Gruppen domineras av ett ensidigt sekundärprocesstänkande som visar sig på SAE genom en initial extraceptiv perception. För merparten försökspersoner i denna grupp bibehålls ett relativt extremt extraceptivt förhållningssätt som motverkar alla tendenser till subjektivt färgade primärprocessrelaterade GKT-tolkningar. Härmed uttrycks även en obalans i det perceptuella-kognitiva fungerandet till förmån för en uttalad objektivitet eller ett beroende av yttre faktorer med sammanhängande låga grad av autonomi. I andra kontexter här detta förhållningssätt tolkats som uttryck för en primitiv-hysterisk läggning. Samma tendens visar sig på CWT i ett tämligen entydigt CD-mönster, som här kan ses som uttryck för en framträdande försvarsmotiverad rigiditet som är den konträra motsatsen till den högadaptiva S-typen.

Tre av de fyra grupperna kan således sägas vara tämligen väldefinierade. Den odefinierade gruppen 3 ovan kunde teoretiskt förväntats utmärkas av en på SAE initial extra-ceptiv och mot intraceptiv orienterad perception som i sin stabiliserande form uttryckte hög grad av ego-autonomi, dvs den borde utmärkas av SE. CWT-typen borde vara C med dess initiala svårighet som sedan kompensatoriskt övervinns. En svag tendens härtill kan eventuellt skönjas för för gruppen SN och denna tendens blir tydligare för hela gruppen. Dessa förväntade SAE- och CWT-mönster borde på GKT manifesteras genom initiala försök att göra korrekta eller stimulusnära tolkningar som sedan ersätts av kompensatoriska stimulusdiskanta tolkningar. På detta sätt skulle de fyra grupper som här studerats kunna sägas befinna sig på en topografisk dimension från en dominans av relativt okontrollerad och därmed icke-autonom, subjektiv tankestrukturering under inflytande av omedeveten primärprocess, till en överkontrollerad och därmed också icke-autonom, objektiv och medveten tankestrukturering under enbart inflytande av sekundärprocess. Främst gruppen 2, men även grupp 3, skulle därmed utgöra de optimala, högst autonoma och flexibla kognitiva svarsstilarna som genom regression i jagets tjänst förmådde strukturera tänkandet under inflytande av både primärprocess och sekundärprocess. Av dessa resonemang framgår tydligt att skillnaderna mellan grupperna 1 och 2 är av mer definitivt slag än mellan grupperna 3 och 4. En av de mest framträdande anledningarna härtill är att det sätt på vilket grupp 1 fungerar kognitivt leder tankarna till ytterst primitiva funktionssätt medan för samtliga övriga grupper en högre grad av utvecklingsmässiga kontrollfunktioner kommit att överordnas (och för grupp 4 helt uttraderat) dessa bakomliggande primitiva kognitiva funktionssätt.

En angelägen uppgift för fortsatta undersökningar är att studera hur dessa överordnade kontrollfunktioner skall kunna förstås i sina olika konkreta uttryck, i sin genes och i sitt sätt att fungera.

Referenser

- Andersson, A.L. (1969). Adaptive Regulation of Visual After-effect Duration and Social-emotional Adjustment. Acta Psychol., 29, 1-34.
- Andersson, A.L. (1971). Personality as Reflected in Adaptive Regulation of Visual Aftereffect Perception: a Review of Concepts and Empirical Findings. Psychol. Res. Bull., Lund Univ., XI, No. 1.
- Finney, D.J., Latscha, R., Bennett, B.M. & Hsu, P. (1963). Tables for Testing Significance in a 2x2 Contingency Table. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Holt, R.R. & Havel, J. (1960). A Method for Assessing Primary and Secondary Process in The Rorschach. I M.A. Rickers-Ovsiankina (Ed.). Rorschach Psychology. New York: Wiley.
- Jern, S. & Maini, S.M. (1971). An Interpretation of Utility, Gestalt Completion and Personality Variables on a Continuum of Objectivity-subjectivity. Psychol. Res. Bull., Lund Univ., XI, No. 12.
- Klintman, H. (1973). Cognitive Activity in the Afterphase of Perception as Related to Spiral Aftereffect Duration. Psychol. Res. Bull., Lund Univ., XIII, No. 7.
- Kragh, U. & Smith, G. (1970). Percept-Genetic Analysis Lund: Gleerup.
- Lundmark, P. (1978). Ett Testpsykologiskt Försök att Studera Primärprocess/sekundärprocessstänkande och dess Relation till Personlighet. Lund: Psykol. Inst.
- Rapaport, D. (1967). The Theory of Ego Autonomy. I Gill, M.M. (Ed.) The Collected Papers of David Rapaport. New York: Basic Books.
- Smith, G.J.W. & Klein, G.S. (1953). Cognitive Controls in Serial Behavior Patterns. J. Pers., 22, 188-213.
- Smith, G.J.W. & Nyman, G.E. (1972). Manual till CWT - Serialt Färgordtest. Stockholm: Skandinaviska Testförlaget AB.

En analys av tänkande och försvarsstrukturer

Kognitiva stilar ses som modellerade under individens adaptationsprocess genom konflikt av olika slag (Hartmann, 1964, Rapaport, 1951). Konkret tar sig denna process bl a uttryck i konflikt mellan idimpulser eller derivat därav och egointressen, mellan drift och försvar. De relativt autonoma kognitiva funktionssätt som är resultat av konfliktlösningar kan med lika grad av effektivitet variera i verklighetsanknytning från en dominans av intrapsykisk determinering till en omvärlds-determinering (Klein, 1970). Dessa poler på en kognitiv dimension konceptualiseras i psykoanalytisk egopsykologi i termer av primärprocess respektive sekundärprocess. Båda typerna av tänkande kan, beroende på bl a hur väl de bakomliggande konflikterna lösts, vara uttryck för såväl egostyrka som egosvaghet (Holt & Havel, 1960, Rapaport, 1967). Egostyrka som resultat av lyckade konfliktlösningar tar sig kognitivt uttryck i öppenhet, flexibilitet eller med psykoanalytiska termer i en förmåga till regression i jagets tjänst, dvs en förmåga att under egots kontroll växla mellan primärprocess- och sekundärprocess-tänkande (Kris, 1964, Schafer, 1967). Vid egosvaghet, dvs vid mer bristfälliga konfliktlösningar, kan oönskade regressioner leda till att exempelvis en kognitiv funktion under påverkan av stress, trötthet etc tar sig uttryck i ensidighet, bryts ned, blir rigid, blockeras, invaderas av ångest el dyl (Holt & Havel, 1960, Rapaport, 1951).

Ett centralt tema för förståelsen av såväl utvecklingen av kognitiva funktioner som deras konkreta uttryck är således dynamiska konflikter och konfliktlösningar.

I tidigare undersökningar (Lundmark, 1978, 1979) har det med utgångspunkt från ett gestaltkompletteringstest, GKT, varit möjligt dels att mäta graden av inverkan på problemlösning av primärprocess- respektive sekundärprocess-tänkande, dels också att belägga problemlösningssstilen som uttryck för egostyrka respektive egosvaghet via den flexibilitet som läggs i dagen. Förmågan till flexibilitet tolkades därvid som jämförbar med en förmåga till regression i jagets tjänst.

En naturlig fortsättning av de ovan anförda undersökningarna är att försöka analysera de påvisade problemlösningssstilarna utifrån deras psykodynamiska genes, utifrån deras relation till resultaten av konfliktlösningar, dvs till försvarsstrukturer i ett utvecklingspsykologiskt perspektiv.

Den psykoanalytiska teorin om försvarsmekanismer fick sin första egentliga kodifiering genom A. Freuds banbrytande arbete (A Freud, 1937). Senare har främst H. Sjöbäck gjort en systematisk genomgång av förhärskande teorier och teori-fragment (Sjöbäck, 1973). Tanken att vissa försvarsmekanismer skulle vara mer primitiva än andra är inte ny (se expv S. Freud, 1915 a, 1915 b). Någon teoretisk samstämmighet kring vilka mekanismer som är tidigare än andra kan inte sägas existera (för en översikt, se Sjöbäck, 1973). En viss konsensus kan dock anses gälla en grupp mekanismer som primitiva och en annan grupp som senare och mer elaborerade - "to the first group belong, apparently, projection, introjection, reversal, regression, displacement, turning around upon the self, primitive forms of denial and primal repression. To the second, repression proper, isolation, reaction formation, undoing and more complicated forms of denial" (Sjöbäck, 1973).

Denna uppdelning kommer i det fortsatta att tjäna som utgångspunkt för klassificeringen av försvarsmekanismer som primitiva eller sena och elaborerade.

Former av försvarsstrukturer som motsvarar en flexibilitet eller är förutsättningen för en förmåga till regression i jagets tjänst aktualiserar frågan om olika försvarsstrukturers adaptivitet, dvs hur de skall se ut för att stärka respektive försvaga egot i dess utveckling. Frågan är kontroversiell (se Sjöbäck, 1973), men A. Freuds (1965) sätt att närma sig problematiken kan sägas väga tungt. I stället för att göra en åtskillnad mellan olika mekanismer skiljer hon mellan olika resultat av dess inverkan. Följande faktorer är i sammanhanget av intresse: För det första skall försvarsmekanismerna vara åldersadekvata varmed förstås att olika mekanismer kan vara typiska och adaptiva vid ett visst utvecklingsstadium. De får emellertid inte generaliseras, eftersom de kan vara maladaptiva vid andra stadier. För det andra skall balans råda mellan olika försvar i så motto att ingen enskild mekanism skall dominera på andras bekostnad. För det tredje skall intensiteten i försvaret inte vara sådan att den leder till en överdriven driftsförsakelse. För det fjärde skall ett försvar, som i det förflutna fyllt en avvärjningsfunktion, inte behöva tillgripas vid ett senare tillfälle, då den utsprungliga faran inte längre är för handen. Dessa hänsyn kommer i det fortsatta att vara vägledande i sammanhanget.

Följande tolkning av och tillägg till A. Freuds synpunkter föreslås härmed. Olika försvarsmekanismer är principiellt sett hänförliga till olika utvecklingsstadier. En normal utveckling såväl spänner över samtliga psykosexuella och epigenetiska utvecklingsstadier som inbegriper konfliktlösningar inom dessa. Alla individer använder åtminstone vid någon tidpunkt några stadietypiska försvarsmekanismer. I det individen progredierar från ett stadium till ett annat överges normalt sett de äldre avvärjningsstrategierna till förmån för nya stadietypiska konfliktlösningsmekanismer. Detta betyder visserligen att de äldre mekanismerna överges

som dominerande mekanismer, men samtidigt lever de kvar som prototypiska strategier och kan som sådana aktualiseras i sin ursprungliga form via regression, i modifierad form existera som alternativa strategier, tjäna som bas för utvecklandet av senare strategier, för senare mer elaborerade former av försvar, och eventuellt också på samma sätt som vid den topografiska sekvensen för perception (Kragh & Smith, 1970) utgöra ett potentiellt förstadium i en försvarsprocess, vars resultat är en elaborerad försvarsmekanism.

I samband med utvecklingskonflikter av allvarligare slag finns det en risk att en mekanism, med vars hjälp konflikten relativt sett dämpas, generaliseras till andra sfärer än konfliktsfären, och att den också generaliseras till senare utvecklingsstadier där den troligtvis blir defekt. Härvid måste den ursprungliga och bakomliggande konflikten bemötas av mer elaborerade och avancerade försvar som i sin tur tenderar att generaliseras.

Egostyrka borde således ta sig uttryck i en flexibilitet vad gäller användandet av försvarsmekanismer. När konflikt aktualiserar försvar, borde olika typer av konflikt genom sin art, genom att associeras till olika prototypiska konflikter, bestämma typen av försvar. Konkret uttryckt: en viss typ av konflikt i en individs tidiga utveckling har bemötts med ett visst typiskt försvar. Om individen vid ett senare tillfälle utsätts för en situation som associeras till den tidiga konflikten, kan samma typ av försvar som tidigare använts aktualiseras. Att detta primitiva försvar normalt ersätts av mer effektiva mekanismer inom en kortare eller längre tidsrymd motsäger inte resonemanget. En individ som genomgått en utveckling utan allvarligare konflikter eller med bättre konfliktlösningar borde således uppvisa såväl primitiva konfliktlösningsstrategier som mer elaborerade på ett mer flexibelt sätt än en individ vars utveckling varit mer konfliktladdad med ty följd att

antingen en primitiv eller troligare en senare konfliktlösningsstrategi generaliserats och används på ett ensidigt sätt.

Avsikten med föreliggande undersökning är att med utgångspunkt från de kognitiva stilar som analyserats med hjälp av GKT studera dess relationer till olika försvarsstrukturer. Det borde teoretiskt sett finnas en korrespondens mellan olika former av tänkandets utvecklingsmässiga referenter och motsvarande försvarsstrukturer, mellan en förmåga att växla mellan utvecklingsmässigt sett olika tankesätt och motsvarande former av försvarsstrukturer.

Metod

För att undersöka relationerna mellan kognitiv stil och försvarsstruktur har följande instrument använts.

1. GKT (Se tidigare presentation, här har variablerna 1-5 och 7 använts).

För att erhålla så renodlade jämförelsegrupper som möjligt vad gäller dominans av primärprocesstänkande respektive sekundärprocesstänkande har följande metod använts. Utifrån variablerna (2) 0-svar och (5) 3-svar har försökspersoner som ligger över medianen för 0-svar och samtidigt under medianen för 3-svar förts till en grupp som kallas Stimulusdistant (SD). På analogt sätt har en annan grupp som här benämns Stimulusnära (SN) bildats av dem som ligger under medianen för 0-svar men över medianen för 3-svar.

Beträffande variabeln (7) Fluency har en kvartilindelning företagits, varvid de försökspersoner som ingår i den högsta kvartilen bedömts som egostarka och de i den lägsta kvartilen som egosvaga. I en tidigare studie (Lundmark, 1979) kunde påvisas att ett större inflytande av primärprocess-

tänkande kunde vara uttryck för såväl egostyrka som ego-svaghet. I den mån en dominans av primärprocesstänkande förekom i kombination med mer sekundärprocessrelaterade svarsstilar, fanns den anledning att tolka den som uttryck för egostyrka, i den mån den var den enda svarsstilen, fanns motsvarande anledning att knyta den till egosvaghet. I dynamiska termer är den förra typen att betrakta som ett resultat av funktionell autonomi, medan den senare typen inte uppvisade samma grad av autonomi från i detta fall den inre världen. Beträffande en dominans av sekundärprocess-tänkande kunde endast tendenser spåras på samma basis som ovan med den skillnaden att en bristfällig autonomi snarast gällde i förhållande till den yttre världen.

2. DMT (Defense Mechanism Technique). Denna teknik för att erhålla indikationer på försvarsmekanismer har utvecklats av U. Kragh (1960, 1969) och innebär att bilder med aggressivt motiv (hot om fysiskt våld från perifer figur mot centralfigur, med vilken försökspersonen förutsätts identifiera sig) presenteras på subliminal nivå med hjälp av ett takistoskop. De teoretiska utgångspunkterna utgöres härvid av a/ den perceptgenetiska modellen för perception och personlighet, vilken i korthet innebär, att ett stimulus, som exponeras i en serie av successivt längeexponeringstider, kan studeras i sin utveckling från mycket tidiga, diffusa och globala faser (under huvudsaklig påverkan av omedveten strukturering) till en korrekt, objektiv (och medveten) varseblivning, b/ den psykoanalytiska teorin om försvarsmekanismer, som i detta sammanhang främst gäller dess genes (sekvensen hot-ångest-försvar) och dess dynamiska innebörd i differentiell bemärkelse (de skilda resultaten av olika mekanismers inverkan), samt c/ allmänna principer för projektiv teknik.

I föreliggande fall har testet administrerats som ett grupp-test. Stimulusbilderna presenteras därvid på en skärm

framför försökspersonerna. De två stimulusbilderna visas i varsin serie av successivt ökade exponeringsbilder (bild 1 från 1/50 till 1/2 sekund, bild 2 från 1/100 till 1/2 sekund). Före första serien, mellan serierna och efter andra serien visas därtill en distraktorbild. Försökspersonerna uppmanas att efter varje exponering göra en teckning av vad man tyckt sig se samt att därtill föga en skriftlig redogörelse. Kodningen av teckningen och texten sker enligt de i testmanualen (Kragh, 1969) angivna principerna utifrån eventuella förvanskningar av det faktiska bildmotivet. Härvid kan följande tecken, indikerande försvarsmekanismer kodas enligt följande sammanfattningsvisa principer:

1. Bortträngning (Repression). Hero (centralfiguren) och/eller bp (den perifere bipersonen) har en kvalitet av stelhet och livlöshet eller av utklädsel, eller ses som ett djur eller ett föremål.
2. Isolering (Isolation). Hero och bp avskiljs från varandra i fältet. Hotet, hotfiguren eller mittfiguren ses inte eller vitläggs. Faser avskiljs ur perceptgenesen mer eller mindre totalt.
3. Förnekande (Denial). Förekomst av hot förnekas eller bagatelliseras.
4. Reaktionsbildning (Reaction formation). Hotet vänds i sin motsats.
5. Identifikation med angriparen (Identification with the aggressor). Hero är den som angriper eller hotar.
6. Vändning mot det egna jaget, "introaggression" (Turning against the self). Hero eller mittfigurens huvudattribut är skadade eller värdelösa; attributet är ett hot mot hero.
7. Introjektion av motsatta könet (Introjection). Heros kön överensstämmer ej med mittfigurens. Heros kön växlar ofta.
8. Introjektion av annat objekt (Introjection). Hero två- eller mångfaldigas; mittfigurens identitet förändras på annat sätt än i fråga om könstillhörighet.

9. Projektion (Projection). Successiva förändringar av hero innan bp setts som hotfigur; sekundära förändringar av bp via hero.
10. Regression (Regression). Den totala fasstrukturen, eller delstrukturer, bryter samman eller återfaller till struktur som tillhör tidigare fasnivå.

Av dessa har i anslutning till det inledningsvis förda resonemanget mekanismerna 1-4 betraktats som sena, elaborerade försvarsmekanismer, medan mekanismerna 5-10 betraktas som primitiva.

Utifrån främst Westerlundhs (1976) rekommendationer har de primitiva mekanismerna ovan, eftersom det är just dessa som står i fokus för intresse, modifierats till följande mekanismer, som ansetts mer renodlade vad gäller viktiga psykologiska karakteristika (beträffande de teckenvarianter som anges nedan hänvisas till testmanualen. Det kan dock sägas, att den inledande siffran hänvisar till numreringen ovan och att övriga siffror betecknar enskilda varianter av huvudtecknen).

Identifikation med aggressorn	5 ovan in toto
Introaggression	6:10, 6:30, 6:50, 4:30, 9:20
Angest	6:20, 6:40
Identifikation med motsatt kön	7 ovan in toto, 8:40
Polymorf identifikation	8:10, 8:20, 8:30
Projektion	9:10, 2:10 c
Regression	10 ovan in toto

Till Westerlundhs indelning har följande synpunkter lagts. Frekvensanalyser utifrån DMT av teckenförekomst inom normalpopulation ger vid handen dels att olika tecken är olika frekventa (speciellt 1, 2 och 4 är mycket frekventa), dels

att tecken, som vanligtvis associeras med olika kliniska diagnosgrupper, även förekommer inom grupper som på "abnorm-normal"-dimensionen befinner sig i anslutning till normalitetspolen. På grund härav har i olika sammanhang ett teckens styrka beräknats. Ett tecken är exempelvis ansett starkare, om det uppträder i slutet av en serie (sen fasnivå) eller om det förekommer i båda serierna (teckenkorrespondens). I föreliggande fall har emellertid endast förekomst-icke förekomst av ett tecken använts som kriterium. Anledningen är att intresset här främst är riktat mot de som primitiva betecknade mekanismerna, som är mindre frekventa och för vilka det hade krävts en betydligt större undersökningsgrupp, för att på ett meningsfullt sätt kunna differentiera mellan teckenförekomsternas styrka. Tecknens styrka har alltså här inte kunnat användas för klassificering av de primitiva mekanismernas grad av adaptivitet. Vissa tidigare undersökningar har emellertid därvid varit till hjälp. Andersson och Weikert (1974) fann bl a ett negativt samband mellan introjektionsmekanismer och en icke-extrem finalnivå på SAE (spiraleftereffekt-tekniken). Detta SAE-mått har tolkats som uttryckande en hög grad av ego-autonomi. Samma SAE-mått har visats vara relaterat till GKT Fluency (Lundmark, 1979). Introjektionsmekanismen kan alltså inte i sig förväntas vara uttryck för autonomi eller egostyrka. På grund av introjektionsmekanismens dynamiskt sett nära samband med projektion (Freud, 1925) finns det anledning att förmoda att samma funktionella icke-autonomi gäller för projektion. Regressionsmekanismen måste också på grund av dess snarast patologiska karaktär bedömas på samma sätt. I anslutning till A. Freuds syn på försvarsmekanismers adaptivitet och till analoga undersökningsresultat, som visar att kreativitet är förknippad med ett mångfasetterat användande av försvarsmekanismer mätt med DMT (Bejerholm, 1963), har en ensidig förekomst av introjektion (identifikation med motsatt kön eller polymorf identifikation),

projektion och regression här ansetts som varande mindre adaptivt än övriga primitiva mekanismer samt kombinationer av olika mekanismer. Härvid förutsätts att samtidigt indikatorer finns på mer elaborerade, sena mekanismer. Eftersom höggradig kognitiv autonomi och egostyrka i detta sammanhang tolkats i termer av förmåga till regression i jagets tjänst, dvs en öppenhet för omedvetna/förmedvetna psykiska nivåer, har tecken på manifest ångest ansetts kontraindikerande för autonomi och egostyrka. I ett fall har slutligen en viss styrkebedömning av en teckenvariant företagits. I de fall projektionstecknet 2:10 c förekommer som enda indikator på primitiva försvarsmekanismer, har detta inte ansetts starkt nog för att förekomst av primitiva mekanismer skall kunna kodalas. Följande typ-indelning har därmed erhållits

- Typ I Flexibel förekomst av primitiva mekanismer, dock ej identifikation med motsatt kön, polymorf identifikation, projektion eller regression ensam eller ångest överhuvudtaget.
- Typ II Ensidig förekomst av de primitiva mekanismerna identifikation med motsatt kön, polymorf identifikation, projektion, regression eller förekomst av ångest.
- Typ III Ej förekomst av primitiva mekanismer.

Det bör avslutningsvis betonas, att DMT som perceptgenetisk teknik lämpar sig sällsynt väl för registrering av primitiva mekanismer i den teoretiska förståelse som redogjorts för och som innebär att en normal flexibel förekomst ses som adaptiv (Typ I ovan), medan en ensidig förekomst ses som mindre adaptiv (Typ II ovan). Skälet är naturligtvis att tekniken erbjuder möjlighet att registrera mekanismen på andra psykiska nivåer än vad som vanligtvis är tillgängliga med testmetoder, där endast slutprodukten av bakomliggande processer kan studeras.

Med utgångspunkt från den inledningsvis förda diskussionen och från metodpresentationen kan följande hypoteser formuleras.

1. GKT-gruppen SD bör uppvisa en allmänt sett högre frekvens av primitiva mekanismer (Typ I+II) än gruppen SN. Huvudskillnaderna mellan grupperna bör snarare ligga mellan förekomst av primitiva mekanismer (Typ I+II) kontra icke-förekomst (Typ III) än mellan undergrupperna av primitiva mekanismer, som här anses uttrycka egostyrka (Typ I) respektive egosvaghet ((Typ II), eftersom i varje fall gruppen SD vid en tidigare undersökning (Lundmark, 1979) har kunnat påvisas inrymma uttryck för såväl egostyrka som egosvaghet, medan gruppen SN endast hade en tendens härtill.

2. Höggruppen på GKT-variabeln Fluency bör uppvisa ett större inslag av primitiva mekanismer av Typ I än lågruppen på Fluency. Huvudskillnaden mellan grupperna bör snarare ligga mellan en flexibel användning av primitiva mekanismer (Typ I) kontra en ensidig användning av dessa mekanismer eller icke-förekomst (Typ II+III), eftersom det antas att endast ett flexibelt användande av primitiva mekanismer är uttryck för autonomi och egostyrka.

3. I den mån det går att differentiera ut en höggrupp och en lågrupp avseende GKT Fluency inom GKT-grupperna SD och SN, så bör respektive höggrupp uppvisa ett större inslag av primitiva mekanismer av typ I än lågrupperna.

Design och försökspersoner

Den föreliggande undersökningen består i själva verket av två helt oberoende undersökningar. Resultaten presenteras såväl separat för de båda undersökningarna (A och B) som för det sammanslagna materialet (AB). Grupperna försökspersoner är i båda fallen universitetsstuderande men i ena fallet studerande vid psykologiska institutionen vid Lunds

universitet och i andra fallet vid engelska institutionen därstädes. Könsfördelningen avspeglas härvid så, att den i första fallet (A) är relativt jämn (28 kvinnor, 22 män), i andra fallet (B) kvinnliga försökspersoner dominerar (37 kvinnor, 9 män). När undersökningsresultaten presenteras sammanslagna, gäller den sammanslagna gruppens statistiska parametrar, i övriga fall gäller de enskilda gruppernas parametrar.

Vid den statistiska utvärderingen har använts Tables for Testing Significance in a 2x2 Contingency Table (Finney et al., 1963).

Denna design syftar självfallet till att försöka korsvalidera eventuella verifieringar av hypoteserna.

Fördelningen försökspersoner inom respektive undersökningsgrupp samt den sammanslagna gruppen vad gäller undergrupperna SD/SN och övre/undre kvartilen på GKT Fluency framgår av tabell 1.

Tabell 1. Fördelning försökspersoner inom grupp A (n=50), grupp B (n=46) och den sammanslagna gruppen AB (n=96) vad gäller undergrupperna Egostyrka (Flu++), Egosvaghet (Flu--) samt SD/SN.

	A		B		A		B	
	Ego	Ego-	Ego-	Ego-	SD	SN	SD	SN
	styrka	svaghet	styrka	svaghet				
	(Flu++)	Flu--)	(Flu++)	Flu--)				
A/B	15	17	13	12	15	16	15	14
AB	15	9	9	17	20	12	10	18

Tabellen läses så att av Egostyrka (Flu++), som för gruppen A består av 15 fpp, ingår samtliga 15 även i den sammanslagna gruppen AB, av de 17 fpp i gruppen Egosvaghet för A ingår endast 9 i grupp AB etc. Av detta framgår att kvartilerna och medianerna för grupperna A och B inte är identiska.

Resultat

Även om inga hypoteser uppställts beträffande gruppskillnader vad gäller de sena, elaborerade mekanismerna, kan inledningsvis konstateras att inga skillnader härvidlag kunde fastläggas. Samtidigt skall påpekas, att samtliga försökspersoner utom 3 uppvisade försvarsstruktur av detta slag.

Beträffande de primitiva mekanismerna erhöles den fördelning som framgår av tabell 2.

Tabell 2. Fördelning av primitiva mekanismer inom undersökningsgrupperna samt inom undergrupperna.

	Ident. m.aggr.	Intro- aggr.	Ång- est	Ident.m. mots.kön	Polym. ident.	Proj.	Regr.
A	4	11	6	13	7	20	4
B	5	11	7	15	11	16	0
AB	9	22	13	28	18	36	4
Egostyrka	3	9	0	6	4	8	1
Egosvaghet	1	2	5	6	3	9	0
SD	5	9	2	8	9	11	3
SN	2	4	3	4	3	14	0

Av tabellen framgår att överensstämmelsen mellan grupperna A och B är stor vad gäller fördelningen av primitiva mekanismer. Vidare framgår vad gäller Egostyrka/Egosvaghet att mekanismerna Identifikation med angriparen och Introaggression tycks vara relaterade till Egostyrka, medan Ångest endast förekommer inom gruppen Egosvaghet. För övriga mekanismer är fördelningen jämn mellan dessa grupper. Resultaten är i god överensstämmelse med det inledningsvis förda resonemanget om mekanismernas olika grad av adaptivitet. Beträffande SD/SN-jämförelserna framgår också klart att de primitiva mekanismerna är mer frekvent förekommande inom gruppen SD än inom SN. De enda undantagen är Ångest och Projektion, där fördelningen är jämn mellan grupperna. Även på denna punkt överensstämmer således resultaten med vad som teoretiskt kunde förväntas.

Tabell 3. Jämförelse mellan GKT-grupperna SD och SN vad gäller förekomst av mekanismer enligt Typ I, II och III för undersökningsgrupperna AB, A och B.

		Typ I	Typ II	Typ III
		Flexibel förekomst av prim. mek.	Ensidig förekomst av prim. mek.	Ej förekomst av prim. mek.
AB	SD	18	6	6
	SN	8	6	16
A	SD	8	4	3
	SN	4	3	9
B	SD	8	4	3
	SN	4	1	9

Jämförelser AB I+II/III $p=.0075$, I/III $p=.0042$, I/II+III $p=.0091$

A I+II/III $p=.043$, I/III $p=.050$, I/II+III n.s.

B I+II/III $p=.020$, I/III $p=.050$, I/II+III n.s.

Inga jämförelser I/II eller II/III gav signifikanta resultat.

Av tabellen framgår att gruppen SD uppvisar en högre frekvens primitiva mekanismer än gruppen SN i samtliga undersökningsgrupper. Denna del av hypotesen kunde således verifieras. I överensstämmelse med hypotesen var också att skiljelinjen mellan grupperna inte i första hand gick mellan Typ I och II av primitiva mekanismer utan mellan dessa å ena sidan och Typ III, dvs icke förekomst av primitiva mekanismer å andra sidan. Därtill visade det sig att signifikanta skillnader kunde konstateras mellan grupperna SD/SN vad avser Typ I i förhållande till Typ III. Det förefaller således som om de primitiva mekanismerna av Typ II befinner sig i en mellanställning mellan Typ I och Typ III men med större affinitet till Typ I.

Tabell 4. Jämförelse mellan grupperna Egostyrka och Egosvaghet definierade utifrån GKT-variabeln Fluency vad gäller förekomst av mekanismer enligt Typ I, II och III för undersökningsgrupperna AB, A och B.

	Typ I Flexibel förekomst av prim. mek.	Typ II Ensidig förekomst av prim. mek.	Typ III Ej förekomst av prim. mek.
AB Egostyrka	17	1	6
Egosvaghet	5	10	11
A Egostyrka	9	1	5
Egosvaghet	4	5	8
B Egostyrka	10	2	1
Egosvaghet	3	7	2

Jämförelser AB I/II+III $p=.005$, I/II $p=.005$, I/III $p=.009$,
I+II/III n.s.

A I/II+III $p=.041$, I/II $p=.050$, I/III n.s.,
I+II/III n.s.

B I/II+III $p=.031$, I/II $p=.017$, I/III n.s.,
I+II/III n.s.

Av tabellen framgår att hypotesen till samtliga delar kan sägas ha verifierats för samtliga grupper. Det förefaller alltså som om gruppen Egostyrka uppvisar en försvarsstruktur, som förutom elaborerade mekanismer även inbegriper primitiva mekanismer, vilka antingen i sig anses starka och uttrycka autonomi eller som förekommer i sådana kombinationer att de kan tolkas på samma sätt. Denna dominerande försvarsstruktur gäller såväl i förhållande till ett ensidigt användande av någon primitiv mekanism som detta i kombination med ickeförekomst av primitiva mekanismer. För gruppen AB gäller detta även i förhållande till endast ickeförekomst (Typ III). Enbart förekomst av primitiva mekanismer (Typ I+II) i förhållande till ickeförekomst (Typ III) räcker emellertid inte för att differentiera mellan grupperna. Detsamma gäller ensidig förekomst av primitiva mekanismer (Typ II) i förhållande till ickeförekomst (Typ III). Till skillnad från vad som gällde jäm-

förelserna mellan GKT-grupperna SD och SN uppvisar Typ II, dvs ensidig förekomst av primitiva mekanismer, en större affinitet till Typ III, ickeförekomst, än med Typ I, flexibel förekomst av primitiva mekanismer, vid jämförelse mellan grupperna Egostyrka och Egosvaghet. Detta understryker vad som sägs i hypoteserna om samband mellan GKT Fluency, flexibilitet i försvarsstruktur och adaptivitet liksom om ett mer komplext samband mellan grupperna SD och SN och olika försvarsstrukturer. Detta mer komplexa samband belyses nedan.

Beträffande hypotesen 3 angående egostyrka/egosvaghet inom grupperna SD och SN gjordes en reservation gällande möjligheten att inom dessa grupper differentiera ut undergrupper på basis av Fluency-kvartilerna. Fluency-kvartilerna inom grupperna SD och SN framgår av tabell 3.

Tabell 5. Frekvensfördelning inom Fluency-kvartilerna för GKT-grupperna SD och SN samt Övriga icke-klassificerade försökspersoner.

	Flu-- (< 9.5)	Flu- (9.5-12.5)	Flu+ (12.5-15.5)	Flu++ (> 15.5)
SD	3	4	11	12
SN	10	14	3	3
Övriga	13	6	8	9
Sa.	26	24	22	24

Eftersom sambanden mellan SD/SN-indelningen och Fluency-kvartilerna ser ut som framgår av tabell 5, har en dikotomisering av Fluencyvariabeln använts som innebär en högre grad av anpassning till de för grupperna SD och SN faktiskt gällande medianerna. Målet har samtidigt varit att inte fjärma snitten alltför mycket från varandra eller från den gemensamma medianen. Av dessa skäl är inte grupperna lika stora.

Tabell 6. Fördelning av mekanismer av Typ I, II och III inom GKT-grupperna SD och SN med hänsyn tagen till egostyrka och egosvaghet definierad utifrån en dikotomisering av GKT Fluency.

	Typ I	Typ II	Typ III
	Flex. förek. prim. mek.	Ens. förek. prim. mek.	Ej förek. prim.mek.
SD Egostyrka (Flu > 13.5)	15	3	1
Egosvaghet (Flu < 13.5)	3	3	5
SN Egostyrka (Flu > 11.5)	4	2	6
Egosvaghet (Flu < 11.5)	4	4	10

Jämförelser SD I/II+III $p=.008$, I/III $p=.007$, I+II/III $p=.016$,
I/II n.s.

SN Alla typer n.s.

Som framgår av tabell 6 är det inom GKT-gruppen SD möjligt att på basis av Fluency-variabeln differentiera mellan främst försvarsstrukturerna av Typ I och III. Egostyrka går således samman med en försvarsstruktur som anses uttrycka en adaptiv flexibilitet, medan ickeförekomst av primitiva mekanismer är relaterat till egosvaghet. Beträffande GKT-gruppen SN kunde inga skillnader mellan de grupper som konstruerats utifrån Fluency-variabeln konstateras. Endast en mycket svag tendens i förväntad riktning så att egosvaghet tycks ha ett visst samband med ickeförekomst av primitiva mekanismer är skönjbar. Även ytterligare försök att differentiera med exempelvis GKT-variabeln R-svar misslyckades.

Diskussion

I så gott som samtliga fall har de uppställda hypoteserna kunnat verifieras. Det finns således ett visst stöd för den inledningsvis föreslagna synen på utvecklingen av kognitiva stilar. Det finns därtill vissa strukturlikheter mellan de här rapporterade resultatet och tidigare undersökningsresultat (Lundmark, 1979) som understryker denna teoretiska tolkning. Således befanns GKT-gruppen SD uppvisa en hög grad av initial intraceptiv eller subjektivt orienterad perception på SAE (spiraleftereffekt-tekniken) och en normalt flexibel till subjektivt präglad anpassningsstil på CWT (colour-word-testet). Till detta fogas nu ett användande av primitiva försvarsmekanismer. Gruppen SN uppvisade en initial extraceptiv eller objektivt orienterad perception på SAE och en på gränsen till tvångsmässig och rigid anpassningsstil på CWT. Till detta fogas nu ett huvudsakligt användande av sena, elaborerade försvarsmekanismer och en snarast ickeförekomst av mer primitivt försvar. Beträffande GKT Fluency konstaterades tidigare samband mellan höga värden, dvs egostyrka och sådana mått på såväl SAE som CWT vilka anses uttrycka höggradig ego-autonomi och välfungerande. Till detta fogas nu en flexibilitet i användandet av försvarsmekanismer. Beträffande kombinationer av GKT-gruppen SD och Fluency-variabeln befanns det vid den tidigare undersökningen vara möjligt att med Fluency-variabelns hjälp differentiera mellan de som adaptiva respektive maladaptiva tolkade SAE- och CWT-måtten. Till detta fogas nu att samma variabel förmår differentiera mellan olika försvarsstrukturer som teoretiskt tolkats som adaptiva respektive maladaptiva. I det tidigare sammanhanget fanns det endast vissa tendenser till att på samma basis kunna differentiera inom gruppen SN. Nu erhöles inte ens några påtagliga tendenser. Detta skulle kunna tolkas så, att gruppen SN

inte innehåller lika väldefinierat avgränsade grupper som SD. Anledningen härtill var mycket oklar i den tidigare undersökningen. Eventuellt kan följande teoretiska resonemang som baseras på de nu erhållna resultaten insatta i ett utvecklingsperspektiv bidra till en tänkbar förklaring.

Resonemanget anknyter i stort till den slags dialektiska syn på utveckling som Andersson (1977) beskrivit vad gäller self-nonselv-dimensionen studerad med SAE. Konceptualiseringen av utveckling sker emellertid i detta sammanhang i termer av primärprocessrelaterat respektive sekundärprocessrelaterat tänkande. Mycket kortfattat kan den ursprungliga klart primärprocessrelaterade formen av kognition i en individs utvecklingsprocess tänkas ersättas av en lika klart sekundärprocessrelaterad form. I båda fallen avses därmed relativt icke-autonoma, osofistikerade former av primärprocess- och sekundärprocesstänkande. Först när dessa stadier är passerade i utvecklingen, är det möjligt med en syntetisering av dessa former av tänkande. Syntetiseringen innebär dels att respektive sätt att tänka var för sig genom ömsesidig befruktan utvecklas till mer autonoma, högre former, dels också att de två sätten att tänka samverkar som fallet är vid regression i jagets tjänst. Konkret betyder detta utifrån de resultat som erhållits med anförda testmetoder att följande sekvens kan tecknas.

1. Det första stadiet utmärks av en egosvag dominans av primärprocesstänkande genom GKT SD/Flu- och ett ensidigt användande av primitiva försvarsmekanismer såsom detta tolkats på DMT.
2. Det andra stadiet utmärks av en fortfarande egosvag dominans av nu sekundärprocesstänkande genom GKT SN/Flu- och en ickeförekomst av primitiva försvarsmekanismer på DMT till förmån för enbart sena, elaborerade mekanismer.

3. Det tredje syntetiseringsstadiet som utmärks av en förmåga att växla mellan primärprocess- och sekundärprocess-tänkande genom GKT Flu++ och SD/Flu+ och ett flexibelt användande av såväl elaborerade försvarsmekanismer som primitiva i de former som utifrån DMT bedömts vara adaptiva.

Det bör påpekas, att en dominans av någon av de ovan skisserade utvecklingsnivåerna självfallet inte implicerar en absolut fixering vid ifrågavarande nivå utan snarare innebär en allmän benägenhet till denna typ av kognitivt funktionssätt.

Av denna modell framgår att de två grupper som utdifferenterats inom GKT-gruppen SD i det ena fallet skulle vara hänförliga till det första stadiet och i det andra fallet vara hänförliga till det tredje syntetiserade stadiet. Möjligheten att utdifferentiera dessa grupper kan ligga däri att de på just detta sätt är utvecklingsmässigt åtskilda, medan GKT-gruppen SN är mer utvecklingsmässigt homogent refererbar. Just genom sin mellanställning i förhållande till de övriga stadierna torde också gruppen SN vara mer dynamiskt komplex.

Den föreliggande undersökningen har bidragit till den ovan skisserade modellen främst på så sätt att dynamiken bakom olika kognitiva stilar, som innebär en dominans av primärprocess-tänkande, sekundärprocess-tänkande eller av en förmåga att växla mellan dessa typer av tänkande blivit mer förståelig därigenom att ett utvecklingsperspektiv anlagts. De erhållna, korsvaliderade undersökningsresultaten talar för den inledningsvis föreslagna kopplingen mellan kognitiv kontrollorganisation och försvarsstrukturer och en rimlig teoretisk tolkning av den kognitiva kontrollorganisationens autonomi innebär att de kognitiva stilarna kan ses som uppkomna ur eller i en nära interaktion med dynamiska konflikter och därefter etablerade som mer eller mindre autonoma egofunktioner.

Referenser

- Andersson, A.L. (1977). Toward a Dialectic Conception of the Percept-genetic Approach to Perception-Personality. Lund: Inst. för Tillämpad Psykologi.
- Andersson, A.L., Weikert, C. (1974). Adult Defensive Organization as Related to Adaptive Regulation of Spiral Aftereffect Duration. Social Behavior and Personality, 2(1), 56-75.
- Bejerholm, U. (1963). Undersökning rörande sambandet mellan jagfunktioner och konstnärligt skapande. Lund: Psykol. Inst.
- Finney, D.J., Latscha, R., Bennett, B.M. & Hsu, P. (1963). Tables for Testing Significance in a 2x2 Contingency Table. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Freud, A. (1966). The Ego and the Mechanisms of Defence. New York: International Universities Press.
- Freud, S. (1915 a). Instincts and Their Vicissitude. I The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud. London: Hogarth Press.
- Freud, S. (1915 b). Repression. I The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud. London: Hogarth Press.
- Freud, S. (1925). Negation. I The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud. London: Hogarth Press.
- Hartmann, H. (1964). Essays on Ego Psychology. Selected Problems in Psychoanalytic Theory. New York: International Universities Press.
- Klein, G.S. (1970). Perception, Motives, and Personality. New York: Alfred A. Knopf.
- Kragh, U. (1960). The Defense Mechanism Test: a New Method for Diagnosis and Personnel Selection. J. appl. Psychol. 44, 303-309.

- Kragh, U. (1969). Manual till DMT - Defense Mechanism Test.
Stockholm: Skandinaviska Testförlaget.
- Kragh, U. & Smith, G.J.W. (1970). Percept-Genetic Analysis.
Lund: Gleerups.
- Kris, E. (1964). Psychoanalytic Explorations in Art.
New York: Schocken Books.
- Lundmark, P. (1978). Ett Testpsykologiskt Försök att Studera
Primärprocess-/Sekundärprocesstänkande och dess
Relation till Personlighet. Lund: Psykol. Inst.
- Lundmark, P. (1979). Primärprocess-/Sekundärprocesstänkande
som Uttryck för Egostyrka respektive Egosvaghet.
Lund: Psykol. Inst.
- Rapaport, D. (1951). Organization and Pathology of Thought.
New York: Columbia University Press.
- Rapaport, D. (1967). The Theory of Ego Autonomy. I Gill, M.M.
(Ed.), The Collected Papers of David Rapaport. New York:
Basic Books
- Sjöbäck, H. (1973). The Psychoanalytic Theory of Defensive
Processes. Lund: Gleerups.
- Westerlundh, B. (1976). Aggression, Anxiety and Defence.
Lund: Gleerups.

Summary

The dissertation consists of a theoretical introduction and of three separate studies concerning the expression of primary and secondary process thinking through cognitive styles. The aims are twofold. The first is to validate a gestalt completion test, GKT, as an instrument for studying primary and secondary process influences on thinking. The second aim is to test certain theoretical propositions derived from psychoanalytic theory. Accordingly, Study 1 deals with group comparisons and with relations between personality variables seen as adaptive or maladaptive and styles identified by GKT. The results support the validity of GKT and indicate that optimal cognitive styles can be established within different areas and on different levels of the primary-secondary process dimension. In Study 2 cognitive styles are studied in relation to adaptation and autonomy of ego functions through using serial techniques, SAE (spiral aftereffect technique) and CWT (colour-word test). A cognitive style here which includes both primary and secondary process thinking is interpreted as an expression of an ability to regress in the service of the ego. This style is found to be more adaptive and autonomous than the use of either primary process or secondary process thinking alone. Study 3 concerns relations between cognitive styles and patterns of defence mechanisms. Through use of percept-genetic method, the DMT (defence mechanism test), defences are grouped as primitive or elaborated. The cognitive style related to regression in the service of the ego combines a flexible use of primitive with elaborated mechanisms, the cognitive style dominated by primary process thinking shows a one-sided use of primitive mechanisms, and the cognitive style dominated by secondary process thinking displays a one-sided use of elaborated mechanisms.

